

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра романської і новогрецької філології та перекладу

Дипломна робота

на тему:

**«КЛЮЧОВІ ЦІННОСТІ ІСПАНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ ТА ЇХ
ВІДТВОРЕННЯ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ ПРИСЛІВ'ІВ ТА
ПРИКАЗОК)»**

Студента групи МПі 01-19

факультету романської філології і

перекладу

денна форма навчання

спеціальність **035 Філологія.**

спеціалізація **035.05 Романські мови і**

**літератури (переклад включно), перша –
іспанська**

Цветкова Ярослава Сергійовича

Науковий керівник:

доктор філологічних наук,

професор Данилич В.С.

Допущено до захисту

«__» _____ року

Завідувач кафедри

_____ *Філоненко Н. Г.*

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

Київ – 2020

MINISTERIO DE EDUCACIÓN Y CIENCIA DE UCRANIA
UNIVERSIDAD NACIONAL LINGÜÍSTICA DE KIEV
Departamento de Filología Románica, Neogriega y Traducción

TRABAJO FINAL DE MÁSTER

sobre el tema:

**“VALORES CLAVE DE LA MENTALIDAD ESPAÑOLA Y SU
REPRODUCCIÓN EN LA TRADUCCIÓN (BASADO EN ADAGIOS Y
PROVERBIOS)”**

Yaroslav Tsvietkov

Estudiante del grupo MPi 01-19

Facultad de Filología Románica y Traducción

Educación presencial

Especialidad **035. Filología.**

Lenguas y literaturas románicas

(traducción inclusive), primera lengua – española

Tutora académica:

Doctora en Filología,

Catedrática V. Danylych

Kyiv – 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ЦІННОСТЕЙ ІСПАНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ НА МАТЕРІАЛІ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК	10
1.1. Поняття прислів'я та приказки в працях вітчизняних та зарубіжних мовознавців.....	10
1.2. Вчення про ключові цінності національної ментальності в працях лінгвокультурологів	18
1.3. Наукова рецепція питання цінностей іспанської ментальності в іспаномовних прислів'ях та приказках	23
Висновки до першого розділу	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ІСПАНСЬКИХ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК ЯК ДЖЕРЕЛ ВІДОБРАЖЕННЯ КЛЮЧОВИХ ЦІННОСТЕЙ ІСПАНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ	30
2.1. Загальнолюдські цінності в іспаномовних приказках та прислів'ях.....	30
2.2. Національно-обумовлені цінності в іспаномовних приказках та прислів'ях	42
2.3. Модель ціннісного плану іспаномовних приказок та прислів'їв у контексті вираження іспанської ментальності	49
Висновки до другого розділу.....	58
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КЛЮЧОВИХ ЦІННОСТЕЙ ІСПАНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ В ІСПАНОМОВНИХ ПРИКАЗКАХ ТА ПРИСЛІВ'ЯХ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ	59
3.1. Основні стратегії та прийоми перекладу іспаномовних прислів'їв та приказок.....	59
3.2. Проблема досягнення адекватності та еквівалентності при перекладі іспаномовних прислів'їв та приказок.....	67
3.3. Лінгвокультурні труднощі відтворення ключових цінностей іспанської ментальності в іспаномовних прислів'ях та приказках при перекладі українською мовою	74
Висновки до третього розділу	81
ВИСНОВКИ	83

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	88
РЕЗЮМЕ.....	94

ВСТУП

Мудрість різних народностей накопичується століттями й розкривається в народному фольклорі у вигляді прислів'їв, приказок, казок і т.д. У прислів'ях та приказках відображений багаж знань, накопичений досвідом народу, який пов'язаний із його трудовою діяльністю, побутом, культурними цінностями, відпочинком. Доречне вживання прислів'я або приказки робить мовлення людини виразнішим та барвистим. Крім того, прислів'я та приказки є цінним матеріалом для розуміння особливостей національного менталітету, вони відображають характерні риси етномовної групи, специфіку сприйняття навколишньої дійсності її представниками.

Саме тому на сьогодні відзначається важливість історико-лексичного пласта прислів'їв та приказок як цінного етнолінгвістичного та лінгвокультурного матеріалу для лінгвістів, які займаються вирішенням завдань, пов'язаних із вивченням взаємозв'язку мови й культури. Іспанські прислів'я та приказки є цінним лінгвістичним матеріалом і тому можуть стати джерелом інформації при вивченні іноземної мови, адже успішне оволодіння мови неможливе без залучення знань про історію та культуру його носіїв.

Особливості прислів'їв та приказок як елементу національної мови та як елементу фразеологічного складу мови досліджували такі вчені, як Л. Г. Авксент'єв, Н. Ф. Алефіренко, В. В. Гаврилова, С. Г. Гаврін, О. В. Дуденко, Д. Г. Мальцева, М. М. Пазяк, Л. І. Ройзензон, Л. Б. Савенкова, В. Н. Теля, Т. В. Цив'ян, Н. М. Шанський та ін.

З точки зору перекладознавства, прислів'я та приказки становлять цікавий об'єкт дослідження як фразеологічні утворення. Фразеологія як невід'ємна частина всіх реєстрів мови, поряд з експресивністю й образністю, характеризується наявністю потужного культурного пласту інформації, що демонструє бачення світу й особливості національної культури. Попри те, що явище фразеології та місце паремій (прислів'їв та приказок) у ній досліджене

досить широко, недостатньо систематизованим є питання досягнення адекватності та еквівалентності перекладу при передачі засобами української мови іноземних прислів'їв та приказок, а також тих культурних сенсів і цінностей, які містяться в цих одиницях національної мови.

Зокрема, недостатньо вивченим є питання здійснення перекладу іспанських прислів'їв та приказок українською мовою з урахуванням відтворення при перекладі ключових цінностей іспанської ментальності. Особливості взаємодії культур при перекладі іспанських паремій вивчали такі дослідники, як М. М. Мошноріз, В. С. Малько, В. Г. Мішкур, І. Н. Путова та ін. Утім, до цього питання ключових цінностей іспанської ментальності та їх відтворення при перекладі українською мовою на матеріалі іспаномовних прислів'їв та приказок ще не ставало об'єктом окремого дослідження в українському науковому лінгвістичному дискурсі. Це й обумовлює актуальність обраної тематики дослідження.

Об'єктом даного дослідження є усталені іспаномовні прислів'я та приказки.

Предметом роботи є дослідження ключових цінностей іспанської ментальності та їх відтворення при перекладі українською мовою на матеріалі іспаномовних прислів'їв та приказок.

Метою магістерської роботи є дослідження особливостей відтворення іспанських цінностей, які виникають при перекладі на українську мову.

Згідно з поставленою метою, у дослідженні необхідно вирішити такі **завдання**:

1) уточнити поняття «прислів'я та приказки» в працях вітчизняних та зарубіжних мовознавців;

2) розглянути вчення про ключові цінності національної ментальності в працях лінгвокультурологів;

3) дослідити наукову рецепцію питання цінностей іспанської ментальності в іспаномовних прислів'ях та приказках;

4) виокремити загальнолюдські та національно-обумовлені цінності в іспаномовних приказках та прислів'ях;

5) побудувати модель ціннісного плану іспаномовних приказок та прислів'їв у контексті вираження іспанської ментальності;

6) визначити основні стратегії та прийоми перекладу іспаномовних прислів'їв та приказок;

7) окреслити проблему досягнення адекватності та еквівалентності при перекладі іспаномовних прислів'їв та приказок;

8) здійснити аналіз лінгвокультурних труднощів відтворення ключових цінностей іспанської ментальності в іспаномовних прислів'ях та приказках при перекладі українською мовою.

У ході роботи застосовувалися такі **методи дослідження**: *порівняльно-зіставний метод, лінгво-прагматичний аналіз, контекстуально-інтерпретативний аналіз*. У ході вивчення структурних та семантичних особливостей прислів'їв та приказок застосовано *метод відбору та обробки мовного матеріалу та метод компонентного аналізу*. Для побудови моделі ціннісного плану іспаномовних приказок та прислів'їв у контексті вираження іспанської ментальності застосовано *метод моделювання та кількісний аналіз*. У роботі над перекладом іспаномовних прислів'їв та приказок застосовано *функціональний та перекладацький аналіз*.

Наукова новизна роботи визначається об'єктом та предметом дослідження й полягає в тому, що в роботі вперше узагальнено знання про лінгвістичні та лінгвокультурологічні особливості іспаномовних приказок та прислів'їв, визначена семантика та типологія таких виразів з точки зору вираження ключових цінностей іспанської ментальності, а також проаналізовано способи та стратегії перекладу іспаномовних прислів'їв та приказок українською мовою.

Теоретична значущість дослідження визначається внеском у такі галузі лінгвістики як дискурсологія, функціонально-комунікативна стилістика, лінгвокультурологія, етнолінгвістика, перекладознавство. У

роботі досліджено сучасні підходи вчених до класифікації приказок та прислів'їв та способів їх перекладу, а також до виокремлення приказок та прислів'їв як національно-обумовленого елемента фразеології національної мови, який виражає ключові елементи ментальності народу. Це поглиблює результати комплексного вивчення фразеологізмів та лінгвокультурологічних досліджень в області фразеології.

Практичне значення дослідження полягає в систематизації емпіричного матеріалу за темою роботи, що робить можливим його подальше використання в лінгвокультурологічних, соціолінгвістичних, перекладацьких та методичних дослідженнях. Матеріали й висновки магістерської роботи можуть бути використані в процесі викладання курсів з «Лексикології», «Стилістики», «Перекладознавства», спецкурсу з фразеології іспанської мови, для навчання перекладу студентів-перекладачів, а також у написанні наукових робіт з іспанської філології та перекладу.

Структура роботи. Дипломна робота з перекладу складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, висновків до всієї роботи, списку використаних джерел, ілюстративного матеріалу та резюме.

У першому розділі розглядаються теоретичні засади дослідження іспанських паремій з точки зору лінгвокультурології: уточнюється поняття «прислів'я та приказки» в працях вітчизняних та зарубіжних мовознавців, розглядається вчення про ключові цінності національної ментальності в працях лінгвокультурологів, а також вивчається питання цінностей ментальності в іспаномовних прислів'ях та приказках.

Другий розділ присвячений аналізу структури цінностей в іспаномовних приказках та прислів'ях, а також побудові моделі ціннісного плану іспаномовних приказок та прислів'їв у контексті вираження іспанської ментальності.

Третій розділ містить перекладацький аналіз та вивчення основних стратегій і прийомів перекладу іспаномовних прислів'їв та приказок українською мовою. У розділі також розглянута проблема досягнення

адекватності та еквівалентності при перекладі іспаномовних прислів'їв та приказок, а також визначається питання лінгвокультурних труднощів відтворення ключових цінностей іспанської ментальності в іспаномовних прислів'ях та приказках при перекладі українською мовою.

Список використаної літератури налічує 62 найменування. Загальний обсяг роботи становить 94 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ЦІННОСТЕЙ ІСПАНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ НА МАТЕРІАЛІ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК

1.1. Поняття прислів'я та приказки в працях вітчизняних та зарубіжних мовознавців

Вивчення питання ключових цінностей іспанської ментальності в прислів'ях та приказках іспанської мови доцільно з уточнення провідних понять, а саме – «прислів'я», «приказка», «паремія».

Питанню вивчення прислів'їв та приказок присвячено безліч досліджень не тільки лінгвістів, але й фольклористів, літературознавців, культурологів тощо. Особливу увагу питанню вивчення прислів'їв і приказок приділяв О. О. Потебня. Саме мову цей вчений-лінгвіст розглядає як сукупність відомостей про культуру народу, тобто підходить до розуміння мови з лінгвокультурної точки зору.

О. О. Потебня вважає, що слово є не лише засобом вираження готової думки, однак воно одночасно є засобом, прийомом створення та розробки цієї думки. «Мова – це сама думка. Власне народження думки органічно пов'язане з мовою, залежить від мови» – так пише про мову О. О. Потебня [Цит. за 22, с. 405]. Міфи, легенди, прислів'я, приказки та інші жанри фольклору є продуктом народної творчості. Їх вивчення сприяє глибшому розумінню народу, його мови, традицій, вірувань тощо.

Протягом століть прислів'я та приказки вивчалися багатьма дослідниками й на сьогодні науковий доробок, присвячений цьому мовному та культурному явищу є дійсно вагомим. Свій внесок у розв'язання теоретичних проблем прислів'їв та приказок зробило багато дослідників, з-поміж яких можна виділити наступних: В. П. Жуков, І. І. Ковалик, А. П.

Коваль, В. В. Коптілов, Ф. П. Медведєв, О. О. Потебня, Л. І. Ройзензон, Л. Г. Скрипник, Г. М. Удовиченко, І. І. Чернишова та інші.

Попри це, у сфері вивчення прислів'їв та приказок ще й досі виявляється чимало суперечливих суджень стосовно різних тлумачень суті цих двох понять та їх розмежування, що засвідчує існування різних напрямів у сучасному мовознавстві, різних підходів до розв'язання цього важливого питання, що ускладнює подальше розроблення загальної теорії фразеології [37, с. 120].

У сучасних наукових дослідженнях знаходимо різні підходи до визначення понять прислів'я та приказки. Приказка трактується як жанр фольклорної прози, який являє собою короткий сталий образний вислів констатуючого характеру, що має одночленну будову, нерідко становить частину прислів'я, але без висновку, і вживається в переносному значенні [16, с. 4].

Поняття прислів'я у «Великій українській енциклопедії» визначається як мала форма народної поетичної творчості, короткий, ритмізований вислів, що несе узагальнену думку, висновок, іносказання з дидактичним ухилом [18, с. 530].

Прислів'я та приказки часто розглядаються разом та не диференціюються одне від одного. Як правило, їх визначають як короткі влучні вислови, які образно та лаконічно передають нащадкам висновки з життєвого досвіду багатьох поколінь предків, або ж як стійкі афористичні вислови, що у стислій, точній формі висловлюють думку про певні життєві явища, реалії дійсності, людські риси, вчинки в їх характерних і специфічних ознаках [24, с. 251].

Утім, прислів'я та приказка, хоча й мають багато спільних рис, все ж не є одним і тим самим явищем. Передусім, вони різняться за граматичною та стилістичною будовою – прислів'я має закінчену думку та виражає загальне судження, тоді як приказка – це короткий образний вислів, тобто судження часткового характеру. Відповідно, приказці притаманна синтаксична

незавершеність. Часто приказка схожа на вкорочене прислів'я, наприклад, в українській мові це такі приказки, як: «*як сніг на голову*», «*вивести на чисту воду*», «*лисячий хвіст*», «*собаку з'їсти*» тощо. Різняться прислів'я та приказки й на семантичному та прагматичному рівнях, оскільки зміст приказки не має повчання, на відміну від прислів'я. Спільні та відмінні риси прислів'їв та приказок відобразимо в таблиці 1.1.:

Таблиця 1.1.

Порівняльна характеристика прислів'їв та приказок

	Прислів'я	Приказки
Спільне	Короткий вислів, влучний, афористичний, містить мудру думку, цікаве спостереження	
Відмінне	Закінчене речення, нерідко з двох частин, частина змісту, прихована ідея	Незакінчене речення, пряме повчання, натяк на висновок
Приклад	Рідна мова – не полова: її за вітром не розвієш; Собака на сні – і сам не гам, і нікому не дам	Рідна мова – не полова; І сам не гам, і другому не дам

У лінгвістиці прислів'я та приказки часто називають пареміями. На сьогодні виокремлюється й окрема наука «пареміологія» або прислів'єзнавство – це філологічна дисципліна, яка досліджує паремії. Саме поняття «паремія» походить від грец. *paroimia* – «притча» та спочатку позначало уривок з Біблії, який містить пророцтво або повчання. Пізніше цей термін набув значення народного вислову, вираженого реченням або коротким ланцюжком речень, які передають елементарну сценку або найпростіший діалог» [10, с. 887].

Термін «паремія» використовується на позначення як прислів'я, так і приказки. Втім, єдиного підходу до трактування цього терміну серед лінгвістів на сьогодні все ще не було вироблено.

У Великому тлумачному словнику сучасної української мови вказується, що до класу паремій належать прислів'я та приказки (які становлять основну до трьох чвертей усього паремійного фонду національної мови), а також примовки, загадки, прикмети, повір'я, головоломки, скоромовки, пустомовки, замовляння, небилиці та нісенітниці, анекдоти, казкові формули тощо [10, с. 887].

В енциклопедичному словнику-довіднику лінгвістичних термінів та понять надається таке визначення поняття «паремія» – це коротке крилате висловлювання, що містить мораль, повчальне спостереження або узагальнення [49, с. 133].

У зарубіжних джерелах термін «паремія», як правило, замінюють на «proverb», який визначається як короткий і добре відомий всім вислів, який несе узагальнену думку, висновок, пораду та належить до форм фольклорної літератури [57, с. 168].

Сучасні українські вчені-мовознавці надають різні трактування терміну «паремія». Наприклад, М. М. Пазяк вказує, що поняття «паремія» вживається переважно для визначення родового поняття жанру поряд з терміном «прислів'я та приказки». Натомість, видові поняття цього явища позначаються термінами «прислів'я», «приказка», «каламбур», «загадка» тощо [33, с. 3].

З точки зору родовидових відношень поняття «паремія» та «прислів'я та приказки» розглядає і В. М. Телія, який у своїй монографії, присвяченій питанням вивчення паремій, вказує, що «паремії» = «прислів'я та приказки» [41, с. 58]. А от Т. В. Цив'ян уважає паремії короткими текстами, яку найчастіше обмежуються лише одним реченням або навіть фрагментом речення. Дослідник впевнений, що паремії формально збігаються із

елементарними мовними одиницями. Вони зазвичай не кваліфікуються як тексти, однак, Т. В. Цив'ян так не вважає [46, с. 485].

Своє власне трактування терміну «паремія» надає й О. В. Дуденко, розглядаючи це поняття як рівнозначне стосовно поняття «прислів'я та приказки» [17, с. 11]. М. Ф. Алефіренко визначає паремію як афоризм народного походження, який характеризується лаконічністю форми, відтворюваністю значення й переважно повчальним смислом [3, с. 242]. Л. Б. Савенкова, натомість, розуміє під пареміями вторинні мовні знаки, замкнуті стійкі фрази (прислів'я і приказки), які виконують роль маркерів ситуацій або відносин між реаліями [38, с. 3].

О. О. Селіванова розглядає паремії як стійкі відтворювані одиниці реченневої структури [40, с. 415]. При цьому дослідниця вважає доцільним зараховувати паремії до складу фразеологічного масиву мови. На сьогодні питання розмежування та кваліфікації стійких словосполучень, фразем, прислів'їв, приказок, етикетних формул та кліше, крилатих висловів, тощо залишається невивченим до кінця.

Зокрема, актуальним на сьогодні є таке питання – чи можна зараховувати прислів'я та приказки до фразеологічних одиниць? Одностайної відповіді на це питання серед думок лінгвістів не знаходимо, однак аналіз характерних однак паремій та співвіднесення їх з характерними рисами фразеологічних одиниць дозволять визначити, наскільки доцільною є така думка.

О. В. Дуденко серед релевантних ознак паремій називає наступні:

- стійкість структури;
- відтворюваність;
- наявність граматично та інтонаційно оформленого судження;
- лаконічність та поетичність;
- образність;
- повчальність змісту;

– узагальнення головних закономірностей, життєвих правил або істин;
 – наявність конотативного компонента, що містить оцінну інформацію, експресивність [17, с. 16].

Багато із вказаних рис притаманні як прислів'ям та приказкам, так і фразеологізмам. Зокрема, чеський мовознавець Ф. Чермак виділяє низку диференційних ознак фразеологізмів, які є притаманними і для паремій:

- 1) відтворюваність у мовленні;
- 2) стійкість лексико-семантичного складу;
- 3) цілісність номінації;
- 4) популярність, загальновідомість вислову у даній мові;
- 5) незмінюваність компонента, парадигматична зв'язаність;
- 6) ідіоматичність;
- 7) образність;
- 8) експресивність [51, с. 17].

Відповідно, багато мовознавців визнають паремії предметом вивчення фразеології. М. М. Шанський вказує, що паремії є фразеологічними виразами комунікативного характеру та являють собою відтворювані стійкі сполуки слів з нефразеологізованим значенням [47, с. 12]. Натомість, у класифікації С. Г. Гавріна паремії входять до афористичних висловів та образно-виразних стійких сполук [14, с. 25]. Підтримує цю думку і румунська дослідниця П. Савін, яка зараховує паремії до складу фразеології та звертає увагу на те, що прислів'ям і приказкам притаманні такі загально-функціональні риси, що й фразеологізмам, а саме стійкість та ідіоматичність [56, с. 62]. На думку словацького фразеолога Й. Млацека, прислів'я як одиниці мови – це не що інше, як фраземи зі структурою закінченого речення [54, с. 125].

Тож, у даному дослідженні під поняттям «паремія» розуміємо народні прислівні висловлення повчального характеру, оформлені за зразком синтаксично замкнених, відтворюваних і семантично цілісних речень, поетичних за формою, що узагальнено-образно виражають певні життєві закономірності, правила або істини. Окрім того, дотримуємося думки, що

паремії належать до фразеології за функціональними ознаками (оцінна та експресивна функції), для них характерними є відокремлено-оформленість, стійкість структури та лексичного складу, що базується на їхній семантичній цілісності.

Явище паремії в іспанській мові досліджене у працях таких вчених, як Є. А. Корман [8, с. 26], С. В. Свіонтковська [16, с. 19] та ін. Ці вчені вказують, що паремійна лексика в іспанській мові надзвичайно поширена як у літературних джерелах, так і в побутовій мові. Як і в багатьох інших культурах світу, в іспаномовній культурі знання прислів'їв є одним із мірил інтелекту, ерудованості людини.

В. Г. Мішкур вказує, що в іспаністиці традиційно виділяють три типи мовних одиниць, які за своїми ознаками підходять під розглянуте нами визначення паремії. До них належать:

- *refrán* (народний вираз, який повторюється в його незмінній формі);
- *proverbio* (усталений вираз, який передає народну мудрість);
- *paremia* (народна мудрість, яка виражається в короткій формі й несе в собі практичну пораду) [32, с. 136].

Відповідно, паремія охоплює поняття *refrán* і *proverbio* як більш вузькі явища іспанської фразеології.

До вивчення іспаномовних паремій долучалися й іспанській дослідники. Зокрема, детальну класифікацію фразеологізмів іспанської мови розробив Х. Касарес [6, с. 354]. Цей вчений розділяє фразеологізми на три основні групи:

1. Перша група – це *locuciones*, які є зворотами мови й складаються з двох і більше слів, загальноприйнятий смисл яких не є сумою звичних значень компонентів.

2. Друга група – це *frases proverbiales*, які несуть автохтонні ознаки, тобто мають практичну цінність тільки для конкретного етносу. Провербіальні сполучення перебувають у проміжній сфері між сталим виразом та прислів'ям.

3. До третьої групи належать прислів'я та закінчені й самостійні вирази, які в прямій чи алегоричній формі відображають думку, особистий та соціальний досвід, де слова зберігають своє звичайне значення, не деформуючись семантично під час процесу створення нової неподільної логічної єдності.

Але все ж таки більшість іспаномовних підручників та енциклопедій надають ширшу класифікацію паремій (*paremias*) в іспанській мові:

1. *Proverbio* (*прислів'я*) – повчальне висловлювання відомого походження, характерними рисами якого є давнє виникнення, серйозний тон, ідіоматичність, варіативність та культурне вживання.

2. *Aforismo* (*афоризм*) – ствердження або вислів відомого походження, яке виражає свій принцип коротко, точно та зв'язно. Вони зазвичай неваріативні. Автори афоризмів часто відомі.

3. *Refrán* (*приказка*) – паремія народного походження та вжитку, що не має автору. Характерна двочленна структура з мнемонічними елементами. Характеризує дидактичний, моральний або навіть філософський намір, потенційно наявний жартівливий елемент. У деяких контекстах може бути синонімом до *dicho* або *proverbio*. Становлять найбільшу групу паремій анонімного походження та народного використання.

4. *La frase proverbial* – паремія анонімного походження й народного вжитку, має зазвичай одночленну структуру без мнемонічних елементів. Різниця з *refrán* полягає в структурі речення та наявності мнемонічних технік. Приклад *frases proverbiales*: *el amor es ciego*; *las paredes oyen*; *la avaricia rompe el saco*.

5. *La locución proverbial* – вираз повчального характеру, має структуру речення. Автор невідомий. Базується на досвіді та включає в себе загальну правду. Приклад: *juntarse el hambre con las ganas de comer*.

6. *El dialogismo* (*діалогізм*) – це паремія анонімного походження та загального вжитку зі структурою двочленних або тричленних речень, яка подається у вигляді розповідного мікротексту, в якому діалогізований

дискурс є основним. Може мати мнемонічні елементи, також жартівливий ефект є досить поширеним. Базується на досвіді й не має цінність загальної правди.

Більшість досліджень, присвячених прислів'ям та приказкам, фокусується на тому факті, що паремійний фонд будь-якої мови – це надзвичайно важливий лінгвістичний спадок, у якому відображаються найбільш характерні національні риси різних народів, їхні традиції й звичаї, особливості матеріальної і духовної культури. Саме у пареміях, які є безцінним надбанням народу, відображаються й ключові цінності національної ментальності народу.

1.2. Вчення про ключові цінності національної ментальності в працях лінгвокультурологів

Як показало дослідження, багато вчених-лінгвістів включають паремії до складу національної фразеології. Фразеологія є найбільшою скарбницею і цінністю будь-якої мови, її найбільш самобутнім у культурному відношенні явищем. Фразеологізми вбирають у себе національну специфіку та ціннісну орієнтацію їх носіїв. Саме у фразеологізмах та в пареміях, як складовій національної фразеології, розкривається справжня природа душі народу, його справжня життєва ментальність.

Паремії відіграють особливу роль у створенні мовної картини світу, оскільки образна природа їх цілісного значення тісно пов'язана з фоновими знаннями носіїв мови, з їх практичним життєвим досвідом, з культурно-історичними традиціями. З огляду на таку важливу роль паремій у створенні мовної картини світу народу, вони стають об'єктом лінгвокультурологічного аналізу.

І. Г. Саєвич вказує, що лінгвокультурологія, як один із напрямків сучасної лінгвістики, виникла внаслідок зміщення акценту у вивченні мовних явищ із суто лінгвоцентричного підходу на комунікативно-функціональний.

Це стало причиною активного зацікавлення мовознавців проблемами взаємозв'язку мови і свідомості / мислення, мови і культури в проекції на їх творця і носія – етносоціум і конкретного індивіда [39, с. 19].

Такі зрушення зумовили виникнення нового терміну в рамках сучасної лінгвістики – «лінгвокультура». На думку Н. Ф. Алефіренко, лінгвокультура вживається для позначення зафіксованої й опанованої певною етномовною свідомістю частини культури, у якій злиті й взаємопов'язані явища мови й культури [4, с. 51]. Виникає і порівняно нова галузь наук – лінгвокультурологія, яка орієнтується на вивчення цілої низки питань щодо взаємозв'язку мови й культури, зокрема репрезентації мовою фактів культури.

Паремії є культурно-маркованими мовними знаками, оскільки їх значення ускладнене різного роду культурними конотаціями. Відповідно, лінгвокультурологічний аналіз цих мовних одиниць повинен бути спрямований на виявлення даних конотацій. Культурна конотація передбачає інтерпретацію денотативного або образно-вмотивованого, квазіденотативного аспектів значення паремії в категоріях культури [41, с. 214].

В основу паремій зазвичай покладені образи, найбільш значущі для носіїв мови, національно-культурно специфічні, а тому паремії в стереотипній формі передають морально-етичні та життєві установки етносу. На думку дослідниці С. М. Толстої, термін «стереотип» у даному випадку відноситься виключно до змістової сторони мови і культури, тобто розуміється, перш за все, як ментальний стереотип, і корелює з так званою наївною картиною світу народу [42, с. 125].

Важливу роль у контексті вивчення ключових цінностей національної ментальності в працях лінгвокультурологів відіграє поняття ментальності або менталітету народу. А. В. Кузнецова вказує, що особистість людини будь-якої етнічної групи формується під впливом різних соціальних груп, оскільки людина завжди належить до якої-небудь групи (країни, нації), яка надає їй

можливість вирішувати, яких норм і цінностей вона хоче дотримуватися, і яких норм і цінностей дотримується її соціальна група. Протягом цього процесу людина набуває національної ідентичності, що дозволяє розглядати її як носія певного національного менталітету [25, с. 2].

Вчені намагаються визначити відмінності одних народів від інших уже досить давно. У давнину ці дослідження стосувалися визначення й усвідомлення свого й чужого та носили, як правило, описовий характер. У теперішній же час популярні науки, які проводять порівняльне дослідження різних народів. Це такі науки, як історія, географія, культурологія, країнознавство, антропологія, лінгвокультурологія і т. д. Причому в рамках цих наук знання про народ, отримані ще античними дослідниками, не відкидаються, а узагальнюються й переробляються, внаслідок чого стає можливим пізнання механізму та закономірностей поведінки народів у рамках історичного процесу.

Усе вищезазначене призвело до того, що сьогодні предметом особливого інтересу можна назвати відмінності народів, причому не тільки в традиціях і звичаях, а й у ментальних проявах представників націй.

У сучасній гуманітарній думці склалися різні точки зору щодо понять «менталітет» і «ментальність». В. В. Гресько вказує, що менталітет етносу – це сукупність особливих рис, які містять усю складність духовного, економічного, етнічного й історичного розвитку народу. Він є елементом свідомих і підсвідомих дій, закріплених у вигляді системи образів, яка постає основою внутрішнього світу етнічної групи й утворює норми та ціннісні орієнтації, які формуються в процесі соціалізації [15, с. 45].

У даний час під менталітетом лінгвокультурологи розуміють, по-перше, психологічні особливості, властиві всім представникам тієї чи іншої нації і які відрізняють їх від усіх інших людей. По-друге, національний менталітет – це і сукупність психологічних рис і якостей, яка є у більшості представників даної нації. По-третє, під менталітетом можна розуміти тип особистості, який

позиціонується у якості ідеального, зразкового, репрезентативного для даної нації.

Отже, менталітет – це й типові особливості поведінки та мислення, якими відрізняються представники тієї чи іншої нації і які об'єктивуються у різних формах культури, й особливий склад розуму, що виражається в картині світу, світогляді, поведінкових і мотиваційних установках; це також і сукупність цінностей, ідеалів, переконань, яка детермінує спосіб життя того чи іншого етносу.

Дослідник С. В. Вальцев вказує, що менталітет не є явищем однорідним, однак і визначення структурних його компонентів на сьогодні не є однозначним питанням. Сам же вчений виокремлює у структурі менталітету три основних компоненти:

- 1) емоційний / емотивний компонент;
- 2) когнітивний / вербальний компонент;
- 3) поведінковий / конативний компонент [9, с. 2].

До емоційного компоненту прийнято відносити емоційні стани, які передують організації вербального й поведінкового компонентів, а також переживання, які пов'язані з найважливішими вербальними компонентами. Вербальний компонент менталітету будується на основі знання про об'єкти життєдіяльності. Отже, він є результатом набуття життєвого досвіду, навчання тощо. Що ж стосується поведінкового компонента, то він актуалізує елементарні установки й ціннісні орієнтації людини.

Однак не всі дослідники погоджуються зводити структуру менталітету до вищевказаних трьох компонентів. Так, У. Раульф стверджує, що менталітет знаходиться набагато глибше мислення, поведінки й почуття. Менталітет – це «щось ще не структуроване, якась схильність, внутрішня готовність людини діяти певним чином, область можливого для неї» [36, с. 24].

У даній роботі ми будемо дотримуватися думки В. В. Козловського, який вважає, що структура менталітету (або національного характеру) дуже складна й багатогранна та включає в себе:

- 1) систему значень (актуальні ідеї);
- 2) цінності етносу (принципи особистого й групового сприйняття в тій чи іншій ситуації);
- 3) інтелектуальні та афективні реакції (способи раціонального та емоційного освоєння світу);
- 4) коди культури;
- 5) форми поведінки (поведінкові установки й стереотипи);
- 6) соціальні уявлення;
- 7) система схильностей до засвоєння певних культурних цінностей [21, с. 35].

Загалом же, менталітет відображає всю сукупність загальнолюдських та індивідуальних цінностей. Термін «цінність» можна назвати центральним, оскільки це поняття є ініціатором виникнення філософської науки, що досліджує природу цінностей та їх структуру в реальному світі. Саме тому поняття «цінність» розглянемо, передусім, з точки зору філософії. Так, у Філософському словнику цінності розглядаються як специфічно-соціальні визначення об'єктів навколишнього світу, що виявляють їх позитивне або негативне значення для людини або суспільства: благо, добро і зло, прекрасне і потворне, укладені в явищах суспільного життя і природи [45, с. 407].

З точки зору А. В. Плотникової, цінність являє собою сформовану в умовах цивілізації форму ставлення людей до загальнозначущих зразків культури й до тих граничних можливостей, від усвідомлення яких залежить здатність кожного індивіда проектувати майбутнє, оцінювати «інше» й зберігати в пам'яті минуле [34, с. 2].

Виходячи з вищевикладеного, можна зробити висновок, що менталітет як стійка сукупність переваг і ситуація, яка виникла як система цінностей

одного народу, тісно пов'язаний з національним характером, що відображає духовне обличчя цього народу. У структурі менталітету виділяється три основних компоненти (емоційний, когнітивний і поведінковий) і ряд другорядних компонентів, що дозволяють всебічно відобразити особливості того чи іншого етносу. У мовному плані менталітет відбивається у фразеологічній системі мови, яка найкращим чином репрезентує особливості національного характеру, менталітету та основні цінності, властиві тому чи іншому народу.

Відповідно, багато сучасних дослідників вважають, що одним із мовних засобів відображення менталітету народу, як системи цінностей цього народу, є фразеологічна система мови й, у тому числі, прислів'я та приказки як елемент фразеології національної мови.

1.3. Наукова рецепція питання цінностей іспанської ментальності в іспаномовних прислів'ях та приказках

Проаналізувавши сутність паремій (прислів'їв та приказок) як об'єкту лінгвістичного дослідження та визначивши, що вони часто є носіями системи цінностей як елементу національного менталітету народу-носія тієї чи іншої мови, звернемося до питання наукової рецепції питання цінностей іспанської ментальності в іспаномовних прислів'ях та приказках.

Слід зауважити, що іспанська фразеологія й, тим паче, іспаномовні паремії, стають об'єктом дослідження вітчизняних вчених рідше в порівнянні з фразеологічними системами української, англійської, німецької мов. Відповідно, і питання репрезентації у фразеології іспанської мови ключових цінностей національної ментальності іспанського народу не є широко висвітленим на сьогодні.

Серед сучасних досліджень, які приділяють увагу питанню паремій як засобу вираження цінностей національної ментальності, виділяємо публікації В.В. Гаврилової. Дослідниця вказує, що паремії, як сталі вислови, є

важливим аспектом духовного життя народів, комунікативним, ідеологічним та естетичним елементом їх культур. Природна значеннєвість паремій, на думку В.В. Гаврилової, щільно пов'язана із фоновими знаннями носіїв мови, із системою цінностей, моральних устоїв, з культурно-історичними традиціями, що склалися в певному соціумі [13, с. 11].

Інша дослідниця лінгвокультурологічного значення паремій у складі національної мови Д. Г. Мальцева стверджує, що прислів'я та приказки, відображаючи у своїй семантиці тривалий процес розвитку культури народу, фіксують і передають з покоління в покоління культурні установки і стереотипи, еталони і архетипи, так само, як і ключові цінності того чи іншого народу. На думку вченої, це своєрідні мікросвіти, які містять у собі «і етичний закон, і здоровий глузд, виражені в короткому вислові, що заповідали предки у керівництво нащадкам» [31, с. 23]. Це душа будь-якої національної мови, у якій неповторним чином відображаються дух і самобутність нації, національна своєрідність історії, культури, традиційного образу життя народу – носія мови.

Як правило, у сучасних публікаціях вчених-лінгвістів розглядаються окремі ціннісні концепти, які виражаються в прислів'ях та приказках національних мов, включаючи й іспанську мову. Наприклад, у дослідженні В. С. Малько [30] розглядаються паремії іспанської мови, які описують зовнішність людини та розкривають відповідні ціннісні компоненти іспанської ментальності. Зокрема, через такі прислів'я та приказки розкриваються уявлення народу про красу та потворність, про співвіднесеність зовнішньої та внутрішньої (духовної) краси людини тощо.

В. С. Малько стверджує, що паремійний фонд іспанської мови є гордістю народу, який його створив. На думку дослідниці, паремії слід розглядати як згустки розуму і знання життя, у яких виражається різноманіття людських відносин, сприйняття прекрасного й некрасивого, успадковані з різних епох. Аналіз паремій, у яких розкриваються особливості зовнішності людини та надається оцінка зовнішності дозволив дослідниці

з'ясувати, що у деяких з таких прислів'їв та приказок іспанської мови помітні прояви приниження жінки або висміювання пороків, у яких людина не винна. У той же час, у таких пареміях розкривається й почуття прекрасного, наявне в системі ключових цінностей народу [30].

Порівняльний аналіз паремій української, іспанської та португальської мови здійснював колектив авторів, до якого входять А. Баррос, А. Утрерас та М. М. Мошноріз. Вченим вдалося з'ясувати, що прислів'я та приказки не тільки є виразами національного менталітету, однак системи цінностей різних народів можуть багато в чому збігатися. Наприклад, у пареміях української, іспанської та португальської мов вченим вдалося виявити такі спільні цінності, як ставлення до навчання, праці, дружби. У той же час, присутні й вагомні відмінності, обумовлені національною специфікою мов, унікальним менталітетом кожного народу, який формувався в умовах соціально-політичного, економічного, історичного, культурного становлення кожної країни чи регіону світу.

Дослідники В. С. Масляков та Т. А. Нагорна звертаються до вивчення одного з ціннісних концептів у прислів'ях та приказках російської, англійської та іспанської мов. Ці вчені звертаються до вивчення цінностей як концептів, спираючись на вчення про концепти, розроблене російським дослідником В. І. Карасиком.

В. Г. Мішкур вивчає іспанські паремії з анімалістичним компонентом, спираючись на структурну та семантичну класифікацію паремій. При цьому, дослідниця приходиться до висновку, що прислів'я та приказки іспанської мови з анімалістичним компонентом у своєму складі можуть виражати цілу низку різноманітних цінностей народу – це і працелюбність, і справедливість, і мудрість, і дружба, й інші ціннісні категорії національного менталітету.

Питання ціннісного компоненту іспанських паремій підіймає у своєму дисертаційному дослідженні й І. Н. Путова. Дослідниця розглядає прислів'я та приказки іспанської мови з компонентом-топонімом та стверджує, що такі паремії розкривають, передусім, аспекти матеріальної культури народу, його

ставлення до житла, до їжі та побутових речей, а також містять у собі оцінку жителів того чи іншого населеного пункту (від села до великого міста).

Загалом, на сьогодні вченими ще не вироблено єдиної системи паремій іспанської мови, яка розкривала б усі ключові цінності цього народу. Натомість, звертаємо увагу на етнокультурні дослідження цінностей іспанського народу, серед яких особливе місце займає праця С. П. Локтева «Етнокультура Іспанії». Розглядаючи географічні особливості цієї країни, її історію, культуру та менталітет іспанців, дослідник звертає увагу, у тому числі, і на етнічний менталітет та культурні традиції іспанської нації. С. П. Локтев вказує, що іспанська культура є частиною світової культури, а тому в ній можна виявити як загальнолюдські цінності, так і неповторну оригінальність, властиву тільки цьому етносу, його менталітету, способу життя, традиціям, звичаям, морально-етичним нормам, регулюючим міжособистісні відносини [28, с. 78].

До однієї з ключових цінностей сучасного іспанського менталітету, яка є національно обумовленою та вирізняє іспанців серед багатьох інших народів світу, на думку С. П. Локтева, належить так званий «практичний гедонізм». У характері іспанця часто виділяють такі властивості, як прагнення насолоджуватися кожним моментом швидкоплинного часу. Головне місце, при цьому, займає пристрасть до задоволення, яка часом набуває самоцінного значення. Саме тому іспанець не завжди готовий жертвувати власним задоволенням заради спільної справи, що в цілому характерно для багатьох народів Європи.

Величезною цінністю іспанської культури споконвічно вважається шлюб та сім'я, які часто є важливішими для іспанців за інші блага. Відмова від сімейного благополуччя розглядається носіями цієї культури як непоправна втрата. Важливою подією в сімейному житті іспанця є народження дитини. Діти є однією з найвищих цінностей для іспанської культури.

З повагою та любов'ю іспанці ставляться не тільки до дітей, але і до старшого покоління. Під одним дахом в іспанській родині можуть жити кілька поколінь, а якщо літні родичі, включаючи батьків, живуть окремо, то їх ніколи не залишають напризволяще [28, с. 80].

Дуже важливими ціннісними поняттями для іспанців були протягом багатьох століть та залишаються на сьогодні релігія і Бог. Втім, навіть вони зазнали в національній свідомості істотних змін. Зокрема, на сьогодні релігійні свята в Іспанії часто відзначають вином, танцями та іншими веселощами.

Окрім того, іспанці – добрі та доброзичливі люди, однак слід зазначити, що однією з важливих рис іспанського характеру є емоційна мінливість, індивідуалізм, які іноді заважають відносинам дружби. Відданість, вірність, готовність до самопожертви не завжди входять в поняття «дружба» для іспанців [28, с. 85].

Таким чином, С. П. Локтев виокремлює низку ціннісних компонентів національного менталітету, які можуть відобразитися у прислів'ях та приказках іспанської мови. Розглянуті дослідження, присвячені пареміям іспанської мови, будуть слугувати теоретичною базою для аналізу ключових цінностей іспанської ментальності на матеріалі прислів'їв та приказок іспанської мови.

Висновки до першого розділу

Аналіз ключових понять дослідження показав, що приказка – це жанр фольклорної прози, який являє собою короткий сталий образний вислів констатуючого характеру, що має одночленну будову, нерідко становить частину прислів'я, але без висновку, і вживається в переносному значенні. Прислів'я ж визначається як мала форма народної поетичної творчості, короткий, ритмізований вислів, що несе узагальнену думку, висновок, іносказання з дидактичним ухилом.

У роботі також розглянуто відмінності прислів'я та приказки. Зокрема, різною є їх граматична та стилістична будова – прислів'я має закінчену думку та виражає загальне судження, тоді як приказка – це короткий образний вислів, тобто судження часткового характеру. Спільними ж рисами прислів'я та приказки є лаконічність, влучність, афористичність, мудра думка чи цікаве спостереження як семантична основа приказки та прислів'я.

У ході дослідження визначено, що в лінгвістиці прислів'я та приказки часто називають пареміями. Під поняттям «паремія» розуміємо народні прислівні висловлення повчального характеру, оформлені за зразком синтаксично замкнених, відтворюваних і семантично цілісних речень, поетичних за формою, що узагальнено-образно виражають певні життєві закономірності, правила або істини.

Аналіз актуальних досліджень явища паремії показав, що на сьогодні вчені зараховують паремії до системи фразеології національної мови. Тож, дотримуємося думки, що паремії належать до фразеології за функціональними ознаками (оцінна та експресивна функції), для них характерними є відокремлено-оформленість, стійкість структури та лексичного складу, що базується на їхній семантичній цілісності.

У роботі також розглянуто паремії як виразник ключових цінностей національної ментальності. Менталітет відображає всю сукупність загальнолюдських та індивідуальних цінностей. Менталітет – це стійка

сукупність переваг і ситуацій, які виникли як система цінностей одного народу, тісно пов'язаний з національним характером, що відображає духовне обличчя цього народу. У структурі менталітету виділяється три основних компоненти (емоційний, когнітивний і поведінковий) і ряд другорядних компонентів, що дозволяють усебічно відобразити особливості того чи іншого етносу. У мовному плані менталітет відбивається у фразеологічній системі мови, яка найкращим чином репрезентує особливості національного характеру, менталітету та основні цінності, властиві тому чи іншому народу.

Окрім того, у дослідженні розглянуті праці, присвячені питанню цінностей іспанської ментальності в іспаномовних прислів'ях та приказках. З'ясовано, що на сьогодні вченими ще не вироблено єдиної системи паремій іспанської мови, яка розкривала б усі ключові цінності цього народу. У роботі також розглянуто основні ціннісні компоненти національного менталітету іспанців, до яких належать так звані «практичний гедонізм», шлюб та сім'я, діти та повага до старших, цінування дружби та, у той же час, підвищена емоційність.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ІСПАНСЬКИХ ПРИСЛІВ'ІВ ТА ПРИКАЗОК ЯК ДЖЕРЕЛ ВІДОБРАЖЕННЯ КЛЮЧОВИХ ЦІННОСТЕЙ ІСПАНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

2.1. Загальнолюдські цінності в іспаномовних приказках та прислів'ях

У прислів'ях та приказках іспанської мови розкриваються як загальнолюдські, так і народні цінності. Часто вони перемежуються, оскільки в мовах багатьох народів світу часто зустрічаються схожі чи навіть однакові паремії.

Розглянемо загальнолюдські цінності, які зустрічаємо в прислів'ях та приказках іспанської мови. Зокрема, до загальнолюдський цінностей можна віднести **працьовитість** – шанобливе ставлення до праці, заохочення до працьовитості як запоруки успіху людини часто є темою паремій багатьох мов світу. Зустрічаються такі прислів'я та приказки і в іспанській мові, наприклад: *El que quiera peces que se moje el culo* – «Хто хоче впіймати рибку, має намочитися». Україномовні аналоги цього прислів'я – «Без труда немає плода», «Любиш кататися – люби й саночки возити». Інші іспанські прислів'я, які мають схоже значення: *No hay atajo sin trabajo; El que algo quiere, algo le cuesta*.

Поширене у слов'янських мовах прислів'я – «Хто не працює, той не їсть» зустрічається й в іспанській мові – *El que no trabaja, que no come*. Працьовитість пов'язується з професією, ремеслом людини: *Sin oficio ni beneficio* досл. – «Без ремесла – без доходу» або «Без ремесла, як без рук». Цікавим є й наступне іспанське прислів'я про важливість праці: *Andando gana la aceña, que no estando queda* – досл. «Водяний млин працює, якщо не залишається на місці». Це прислів'я має значення «Праця годує, а лінь псує». Хоча в ньому й використовується національно-обумовлена побутова реалія –

млин, втім цінність, яка виражається цим прислів'ям, належить до групи загальнолюдських цінностей.

Цінується в іспанській культурі також і здатність людини до планування свого часу, вчасне виконання роботи, а не лінування та відкладання на потім, наприклад: *Antes es la obligación que la devoción* – «Зробив діло – гуляй сміло».

Робота потребує терпіння, що відображено не тільки в пареміях багатьох мов світу, але й в прислів'ях та приказках іспанської мови, наприклад: *Con paciencia y trabajo se termina el tajo; Un solo golpe no derriba el roble* – «Терпіння і труд все перетруть», «Вода камінь точить» тощо. Зустрічається в іспанській мові й варіація на інтернаціональне прислів'я – укр. «Рим не один день будувався»; англ. «Rome was not built in a day» – *No se ganó Zamora en una hora* – досл. «Самору не за годину було збудовано». Хоча це прислів'я виражає загальнолюдську цінність, яка полягає в тому, що праця та її гарний результат потребують багато часу та зусиль, сама форма прислів'я має національну специфіку.

Якщо в російській версії цього прислів'я «Москва не сразу строилась» використовується місцевий топонім «Москва», то в іспанському прислів'ї вживається назва міста Самора. Це прислів'я має свою історію – зокрема, воно з'явилося в іспанській мові після подій, які спіткали Іспанію на початку XVIII ст. У 1702 році король Санчо II Сильний забажав відвоювати у своєї сестри Урраки місто Самору, яке залишилося їй у спадок від їхнього батька, Фернандо I. Облога міста тривала довгих 6 місяців і завершилася поразкою Санчо II [53, с. 43-46]. Саме в результаті цих подій утворилася приказка, яка стосується нетерплячих людей, адже прикладом залізного терпіння для іспанців стала Уррака, яка зберегла осаджене місто та добилася поразки брата.

Окрім того, традиційно вважається, що працьовита людина має рано вставати, не лінуватися та не спати до обіду, що відображено в таких прислів'ях: *El que madruga coge la oruga* – досл. «Хто рано встає, той збирає

гусениць», укр. аналог – «Хто рано встає, тому Бог дає». Так само, як іспанці звеличують та цінують працьовитість, вони засуджують неробство та лінощі. Це підтверджується й наявністю в іспанській мові таких паремій, як *El ocio es madre de todos los vicios* – «Неробство – мати всіх вад».

Окрім праці, іспанці цінують і навчання, **знання**, що також можна віднести до категорії загальнолюдських цінностей. Вважається, що так само, як для роботи необхідні терпіння та здатність докладати зусиль, ці риси людини необхідні й для здобуття якісних знань: *La letra con sangre entra* – досл. «Вченість приходить з кров'ю», або «Без муки немає й науки».

Обізнаність та знання – одна з найбільших цінностей, які можуть бути в людини. **Розум** – безцінний дар людини, тоді як дурість та неосвіченість у всіх культурах світу, включаючи й іспанську, засуджуються як дуже грубі вади. Це підтверджується такими іспанськими прислів'ями та приказками, як:

– *El dinero no convierte en sabio al que tonto nació* – «Багатством розуму не купиш»;

– *Aprender nunca está de más* – «Грамота завжди стане в нагоді», «Навчання ніколи не буває занадто багато»;

– *El saber no ocupa lugar* – «Знання не займає багато місця».

Цінність знання розкривається й в такій інтернаціональній паремії, як *Saber es poder* – «Знання сила», яка походить від латинської афоризму «*scientia potentia est*», що зазвичай приписується Ф. Бекону, англійському філософу-матеріалісту епохи Відродження. Фраза зі схожим змістом на івриті наявна й в Біблії.

Ще одною загальнолюдською цінністю, яка відображена в пареміях іспанської мови, є **бережливість**, економність, шанобливе ставлення до грошей, які важко заробляються. Ця цінність пов'язана з попередньою, адже гроші є наслідком якісно виконаної роботи. Це відображено в таких пареміях, як *A quien cuida la peseta nunca le falta un duro* – «Копійка копійку кличе»; *Con dinero baila el perro* – «Гроші вирішують все». У паремії *No hay mejor maestra que la necesidad* – «Нужда – кращий вчитель» також розкривається

питання грошей, адже саме брак коштів часто спонукає людей навчатися новому, щоб більше заробляти.

Вважається, що гроші – запорука благополучного життя людини, тому слід бути бережливим та піклуватися про те, щоб у родині водилися гроші: *Quien guarda, halla* – «Бережи грошики на чорний день». Важливо знатися на тому, як заробити гроші: *En cuestión de dinero sobran sentimientos* – «Гроші рахунок люблять», досл. «У питанні грошей почуття зайві».

У той же час в іспанській культурі засуджується жадібність, натомість – звеличується **скромність** та здорове ставлення до грошей. Ці цінності також є загальнолюдськими, оскільки більшість культур засуджують жадібність як негативну рису характеру. Прикладами прислів'їв, у яких розкривається така загальнолюдська цінність є наступні вирази:

1) *Abad avariento, por un bodigo pierde ciento* – досл. «Жадібний абат через одну проскуру втратив сотню», або ж «Жадібний, щоб підняти гріш, втрачає рубль»; «Скупий платить двічі» тощо;

2) *A pobre viene quién gasta más lo que tiene* – «Бідним стає той, хто витрачає більше, ніж у нього є»;

3) *A sordos y ciegos hacen testigos el dinero* – «Навіть глухі та сліпі будуть свідчити за гроші».

Іноді зустрічаються прислів'я та приказки, у яких засуджується постійне прагнення деяких людей зекономити, дешеве зображується як неякісне, а тому – насправді дорожче за якісні товари, наприклад: *Lo barato cuesta caro* – «Дешеве коштує дорожче». Значення цієї приказки збігається із значенням прислів'я *Abad avariento, por un bodigo pierde ciento* – «Скупий платить двічі». Схожою є й приказка *Bueno y barato no caben en un zapato* – «Гарне та дешеве в одну туфлю не входять».

У той же час, в іспанській системі цінностей гроші значно поступаються своєю значимістю порівняно зі здоров'ям чи сімейним благополуччям. **Здоров'я** є важливою цінністю для іспанців, що стверджується в багатьох прислів'ях та приказках: *La mayor riqueza es la*

salud – «Здоров'я - найдорожчий скарб». У цьому контексті цікавим є прислів'я *Nadie quiere la salud más que el enfermo*. – «Ніхто не бажає здоров'я більше, ніж хворий», яка пов'язує цінність здоров'я лише тоді, коли його немає, адже здорові люди майже не задумуються про нього.

Загалом, убачаємо в даному випадку дихотомію – з одного боку, прислів'я та приказки багатьох народів світу засуджують жадібність та нагадують, що гроші – не найбільша цінність у житті. З іншого ж боку, бідність теж вважається вадю, тоді як заможність, **багатство** – перевагою. У іспанській мові використовується таке прислів'я, як *La pobreza no es vileza, mas deslustra la nobleza* – досл. «Бідність не ницість, але очорнює знать» або ж «Бідність – не вада, а вдвічі гірше». Цю цінність вважаємо загальнолюдською, адже вона постулюється й в українській культурі (наприклад, «Багатому щастя, а вбогому трясця»; «Багатому життя, а бідному виття» тощо). Схоже значення спостерігаємо в іспаномовному виразі *Abogado de ricos, mal de pobres* – «Адвокат багатих, нещастя для бідних».

Ще одна важлива цінність для іспанців – це **правда**, справедливість, чесність, тоді як неправда, брехня засуджуються представниками цієї нації так само, як і представниками багатьох інших культур світу. Прислів'їв та приказок про правду в іспанській мові, як і в інших мовах світу, багато, тому їх можна розділити на семантичні групи.

Наприклад, є паремії, які постулюють ціннісну установку «справедливість – найважливіша моральна цінність». В одному з таких прислів'їв образ правди доповнюється красою: *La belleza y la verdad, las dos caras de la realidad* – «Краса і справедливість – дві сторони реальності». Хоча це прислів'я й виражає загальнолюдську цінність – справедливість, правдивість – воно має й національно-специфічну конотацію. Так, у слов'янських мовах часто краса ставиться на друге місце в порівнянні з розумом, справедливістю, честю та іншими моральними якостями. Прикладом може слугувати такий вислів, як «Краса краща, а правда

потрібніша». В іспанців же зовнішня краса вважається такою ж важливою, як і внутрішній, моральний образ людини.

Окрім краси образ правди в іспанській мові уособлюється з правосуддям: *La verdad y la justicia son dos hermanas* – «Справедливість і правосуддя – дві сестри). З іспанським прислів'ям *La verdad, aunque severa, es amiga verdadera* – «Правда, хоч і сувора, але справжня подруга» перегукується українське прислів'я «Краще гірка правда, ніж солодка кривда». Іспанці, як і українці, глибоко відчують суть речей, усвідомлюючи, що справжня любов і дружба завжди пов'язані зі складнощами у відносинах, а тому не завжди те, що є приємним та «солодким» – має справжню цінність.

Іспанці вважають, що прийти до правди можна не тільки розумом, але й за покликом свого серця: *A la verdad se llega no solo por la razón, sino también por el corazón* – «До правди приходять не тільки розумом, а й серцем». Відзначається й беззаперечна віра в правду: *Siempre ayuda la verdad* «Правда допомагає завжди». Окрім того, часто в прислів'ях та приказках про правду транслюється думка про те, що правда людину піднімає над буденністю й вселяє їй впевненість. Це говорить про те, що люди, які живуть за правдою, мають успіх і впевненість, незважаючи на життєві обставини, наприклад: *Vive bien, y trata verdad, y vivirás con seguridad* – «Живи чесно й по правді, і життя проживеш впевнено»; *La verdad por las espaldas, y el escribano que escriba* – «Правда за моєю спиною, а писар нехай собі пише».

Окрім того, правда вважається вищою за будь-які людські образи чи страхи: *Con la verdad no ofendo ni temo* – «З правдою не ображаюся і не боюся»; *Nunca es triste la verdad, lo que no tiene es remedio* – «Правда ніколи не сумна, вона просто не має ліків». Однак для досягнення успіху потрібні не тільки правда, але й доброта, і краса: *La belleza, la verdad y la bondad, juntas hacen al hombre brillar* – «Краса, правда і доброта, разом змушують людину сяяти».

Як і українці та багато інших народів світу, іспанці є досить релігійним народом. Тому тему правди вони часто розкривають у своїх прислів'ях та приказках поряд із концептом Бога, адже вважають, що правді допомагає Бог, тобто – правда благословляється Богом, наприклад: *La verdad viene del mundo del hombre, pero la verdad entre los hombres es transmitida por Cristo* – «Правда походить із людського світу, але її передає Бог»; *El señor aborrece a los mentirosos, pero mira con agrado a los que actúan con verdad* – «Господь ненавидить брехунів, але з прихильністю дивиться на тих, хто діє правдиво». Іспанці традиційно богобоязливі, тому їм необхідно відчувати підтримку Бога для душевного спокою й впевненості у своїх діях.

Окрім того, іспанці впевнені, що правда непереможна, адже правда є правдою, не дивлячись ні на які перешкоди чи обставини:

- 1) *La verdad es lo que es, y sigue siendo verdad aunque se piense al revés* – «Правда є правда й нею залишиться, незважаючи на протилежні думки»;
- 2) *El hilo de la verdad, por delgado que sea, nunca quebrará* – «Якою б тонкою нитка правди не була, вона ніколи не порветься»;
- 3) *Todos podrían herir a la verdad, pero nadie podría matarla* – «Будь-хто зможе поранити правду, але не зможе її вбити»;
- 4) *La verdad es perseguida, pero al fin nunca vencida* – «Правда переслідується, але ніколи не буде переможена»;
- 5) *La verdad es acusada, pero nunca condenada* – «Правду звинувачують, але ніколи не засуджують»;
- 6) *La verdad adelgaza, mas no quiebra su hilaza* – «Правда слабшає, але її нитка не рветься»;
- 7) *Aunque malicia oscurezca la verdad, no la puede apagar* – «Навіть якщо зло затьмарить правду, воно не зможе її погасити»;
- 8) *La fuerza de la verdad, que las lenguas de los enemigos trae a su mandar* – «Сила правди бере під своє управління язика ворогів», тобто – навіть вороги змушені підкоритися правді та заговорити її мовою.

Важливість правди як моральної цінності для іспанців підтверджується великою кількістю паремій, присвячених цій темі. Ще однією вагомою загальнолюдською цінністю є **дружба**:

- *Amigo en la adversidad es amigo de verdad* – «Друг пізнається в біді»;
- *Dime con quién andas y te diré quién eres* – «Скажи хто твій друг, і я скажу хто твій ворог»;
- *Amigo no es el que te pregunta cómo estás, sino el que se preocupa por la respuesta* – «Друг не той, хто тебе питає як справи, а той, кому не все одно, що ти відповіси»;
- *Amigo no es quien te limpia las lágrimas, es el que evita que derrames una sola* – «Друг не той, хто тобі витирає сльози, а той, хто намагається, щоб ти не пролив жодної»;
- *Amigo que no da y cuchillo que no corta, si se pierde nada importa* – «Друг, який нічого не дає, і бритва, яка не ріже, якщо й загубляться, то це не матиме жодного значення»;
- *Amistad por interés, no dura ni un solo mes* – «Дружба за розрахунком не продовжується й місяця»;
- *Amistades que son ciertas, nadie las puede turbar* – «Міцну дружбу ніхто не зможе зруйнувати».

Як правило, прислів'я та приказки про дружбу присвячені питанню, як розпізнати справжнього друга. Окрім того, розкриваються в них і риси справжнього, а не фальшивого, друга. Дружба, як ціннісний концепт, у народній свідомості пов'язана з такими рисами людини, як доброта, співчутливість, благородство. Іспанці підтримують думку про те, що дружба перевіряється часом та, якщо вона справжня, здатна витримати будь-які незгоди та випробування.

Ряд позитивних якостей людини можна об'єднати та виокремити у складі однієї цінності – **доброта**. Доброті присвячено також досить багато прислів'їв та приказок іспанської мови, наприклад: *Haz el bien sin mirar a*

quién – «Роби добро, не дивлячись для кого»; *Al buen consejo no se halla precio* – «Добрій пораді ціни немає» (Ця приказка походить із тексту твору великого гуманіста епохи Відродження Е. Ротердамського «Adagia», датованого 1515 р.).

Безумовно, до загальнолюдських цінностей також належить **любов**. Іспанці приділяють велику увагу питанню кохання, любовних стосунків, що відображається в прислів'ях та приказках іспанської мови. Розглянемо деякі іспанські приказки та прислів'я, присвячені цій темі:

- 1) *El amor es una tormenta. Cuando no te das cuenta, ya no se encuentra* – «Кохання – як буря. Варто відволіктися, і його вже немає»;
- 2) *El amor no lo parieron los burros* – «Кохання пішло не від віслуків»;
- 3) *El amor por interés se termina en un dos por tres* – «Кохання за розрахунком швидко закінчується»;
- 4) *Amor con amor se paga* – «За любов платять тільки любов'ю»;
- 5) *Amor es ciego* – «Любов сліпа»;
- 6) *Amor y fortuna no tienen defensa alguna* – «Любов і удача не мають захисту».

Великою цінністю для народів усього світу є не лише романтична любов, але й **сімейні зв'язки та родина**. На це вказують і прислів'я та приказки іспанської мови, які показують важливу роль, яку відіграє сім'я в житті кожної людини: *Casa sin niños, tiesto sin flores* – «Дім без дітей - горщик без квітів»; *Hijos y hogar son la única verdad* – Діти й домівка – єдина правда; *Buena fiesta hace Miguel, con sus hijos y su mujer* – Мігель веселиться, коли поруч дружина і діти; *Desgraciado se vea quien a los suyos desprecia* – Хто не цінує сім'ю, виявляється нещасним; *Quien de los suyos se aleja, Dios lo deja* – Хто віддаляється від своєї сім'ї, того покидає Бог.

Говорячи про ставлення до сім'ї в цілому, варто відзначити й прислів'я та приказки, у яких зображуються незручності, пов'язані з підтриманням сім'ї та сімейних стосунків, тобто, розглядаються й деякі негативні сторони описаної нами цінності. По-перше, в іспанській мові присутнє прислів'я про

те, що, на відміну від друзів, ми не можемо вибирати, хто буде нашою родиною – вона дана нам від народження такою, яка є, і доводиться любити її саме такою: *La familia no se elige* – Родину не вибирають.

По-друге, у багатьох культурах присутня ідея про людину, яка відрізняється від інших у своїй родині, і це розглядається як негативне явище. Однак для вираження цієї думки в кожній мові використовується власна метафора. В іспанській мові зустрічаємо таке прислів'я: *No hay río sin vado, ni familia sin malo* – «Не буває ні річки без броду, ні сім'ї без поганої людини».

В іспанській мові існує чимало прислів'їв, які демонструють важливість дружини, міцної сім'ї та непорушних зв'язків між її членами. Іспаномовна культура за кількістю прислів'їв про міцні сімейні зв'язки близька до україномовної. У цих пареміях підкреслюється, як важливо завжди триматися своєї сім'ї і не кидати рідних у будь-якій ситуації, навіть якщо вони не праві. Присутня в таких прислів'ях і вказівка на перевагу кровних зв'язків над дружбою. Також висловлюється думка про те, що схожість зі своєю сім'єю робить людині честь:

– *A los tuyos, con razón o sin ella* – «Зі своєю сім'єю, мають рацію вони чи ні»;

– *Con mal o con bien, a los tuyos te atén* – «У горі або щасті, тримайся зі своєю сім'єю»;

– *Nada mejor en la vida que una familia unida* – «У житті немає нічого кращого за дружню родину»;

– *Más vale onza de sangre que libra de amistad* – «Унція крові коштує більше фунта дружби»;

– *Honra merece que a los suyos se parece* – «Той, хто схожий на свою сім'ю, заслуговує честі».

Не можна не відзначити безліч прислів'їв про важливість взаємин дітей з батьками та виховання дітей у сім'ї. У багатьох культурах відзначається, що діти завжди наслідують своїх батьків та що отримане в сім'ї виховання завжди проявляється в подальшому житті. Крім того, іспаномовні прислів'я

та приказки вчать підтримувати хороші відносини з батьками і поводитися з ними шанобливо:

1) *Entre padres e hijos, no se ha de reparar en pelillos* – «У відносинах між батьками і дітьми не можна чіплятися через дрібниці»;

2) *Como es la madre, así es la hija* – «Яка мати, така й дочка»;

3) *Cual es el padre, así los hijos salen* – «Який батько, такі й діти виходять»;

4) *De buena vid planta la viña y de buena madre toma la hija* – «Виноградник розсаджують з гарної виноградної лози, а дочка повторює за хорошою матір'ю»;

5) *Los niños dicen al jugar lo que oyen a sus padres en el hogar* – «Граючи, діти говорять те, що чують удома від батьків»;

6) *Lo que con tus padres hagas, con tus hijos lo pagas* – «За те, як поводишся зі своїми батьками, розплатишся зі своїми дітьми»;

7) *De tus hijos solo esperes, lo que con tus padres hicieres* – «Від своїх дітей чекай тільки того, що робив своїм батькам».

Розглядаючи прислів'я та приказки іспанської мови, які розкривають сімейні стосунки як загальнолюдську цінність, слід звернути увагу й на роль окремих членів сім'ї, починаючи з матері. Величезне значення, яке мати грає в долі людини, визнається майже у всіх культурах. У різних культурах можуть бути по-різному розставлені акценти щодо того, що саме робить матір такою особливою для дитини та інших членів сім'ї (її безмежна любов і ласка, її вміння підтримувати сім'ю й будинок, потреба дитини в постійній турботі тощо), але всі прислів'я об'єднані ідеєю про те, що сім'я немислима без матері.

Наприклад, в іспанській мові використовуються такі прислів'я про матір: *Casa sin madre, río sin cauce* – «Будинок без матері, як річка без русла»; *El padre para castigar y la madre para tapar* – «Батько, щоб карати, а мати, щоб приголубити».

При цьому в дослідженому нами корпусі прислів'їв та приказок іспанської мови не зустрічаються окремі прислів'я про батьків; батьки згадуються в основному в парі з матір'ю або на протигагу матері, як у деяких з прислів'їв, представлених вище. За традицією мати вважається людині ближчою, ніж батько, а її ставлення до дітей, як правило, ніжніше. Про особливе ставлення матері (або обох батьків) до своєї дитини йдеться в таких іспаномовних прислів'ях: *Cada viejo alaba a su bordón* – «Кожен батько хвалиться своїм синочком». *Hijos y hogar son la única verdad* – «Діти й домівка – єдина правда».

Діти в родині – ще одна тема, відображена в іспаномовній культурі. У іспанській культурі діти розглядаються як найважливіший елемент, без якого в сім'ї не може бути радості, будинок – порожній, а подружжя – нещасне: *Casa sin hijos, higuera sin higos* – «Будинок без дітей, фігове дерево без фіг»; *Casa sin niños, tiesto sin flores* – «Будинок без дітей, квіткова ваза без квітів»; *De hijos y de bienes, tu casa llenes* – «Сповнюй будинок дітьми й добром».

Як і у випадку з сім'єю в цілому, у деяких прислів'ях відзначені негативні сторони пов'язані з вихованням та утриманням дітей: ростити дітей важко, і чим старшими вони стають, тим більше занепокоєнь приносять, оскільки разом з ними ростуть і їхні потреби, а також у певний момент у них прокидається бажання бути незалежними й вони «відриваються» від батьків: *En los meses mayores, mayores temores* – «Чим старше, тим більші страхи»; *Los hijos, buenos son de encargar, y malos de criar* – «Дітям легко вказувати та важко ростити».

Наступний аспект сім'ї, який доцільно розглянути – це роль бабусь та дідусів, цінність яких як членів сім'ї досить сильно розрізняється в багатьох культурах. Так, у слов'янських народів бабусі й дідусі завжди займали велике місце в житті сім'ї через їх особливий зв'язок з онуками. Причина криється, ймовірно, у сформованому соціальному устрої, відповідно до якого саме бабусі й дідусі часто доглядають за дітьми в той час, поки батьки заробляють. Так, в Україні й по сьогодні не прийнято користуватися послугами найманих

нянь. Важлива роль бабусь і дідусів у родині відображена і в багатьох українських прислів'ях, наприклад: «Була б моя бабуся – нікого не боюся»; «У кого є дід, у того є й хліб».

У питаннях ставлення бабусь і дідусів до онуків ситуацію в Іспанії можна порівняти з ситуацією в українських родинах – там батьки теж нерідко залишають дітей зі старшим поколінням, доки самі працюють та забезпечують сім'ю. Іспанські прислів'я, відповідно, теж відзначають мудрість бабусь і дідусів та їх ніжне ставлення до онуків, наприклад: *En la casa que hay un viejo, no faltará un bien consejo* – «У будинку, де є старий, завжди знайдеться добра порада»; *Quien no sabe de abuelo, no sabe de bueno* – «Хто не знає бабусі чи дідуса, той не знає добра».

Тож, безумовно, родинні зв'язки є однією з найважливіших цінностей не тільки загальнолюдських, але й цінностей іспанської культури. Окрім того, серед загальнолюдських цінностей, які виражаються в прислів'ях та приказках іспанської мови, виокремлені такі, як працьовитість, знання та розум, бережливість, скромність, здоров'я, багатство, правда, дружба, доброта, любов, сімейні зв'язки та родина.

2.2. Національно-обумовлені цінності в іспаномовних приказках та прислів'ях

Окрім паремій, які виражають загальнолюдські цінності, притаманні не лише іспанській лінгвокультурі, але й багатьом іншим культурам світу, зустрічаємо також прислів'я та приказки, які є національно обумовленими та розкривають деякі риси характеру, цінності виключно іспанського народу.

Слід зауважити, що складно чітко розмежувати загальнолюдські та національні цінності, адже ці категорії часто перетинаються. Окрім того, у багатьох уже розглянутих прислів'ях та приказках, які стосуються загальнолюдських цінностей, містяться й національно-специфічні елементи: вказівки на історичні факти, побутові та культурні реалії життя іспанців тощо.

Звернемося до аналізу тих цінностей іспанської ментальності, які зустрічаються лише в іспаномовних пареміях та не є притаманними прислів'ям та приказкам інших народів світу.

Хоча в тематичній групі прислів'їв та приказок про сім'ю є багато спільних для іспанських та українських цінностей, деякі прислів'я розкривають такі ключові цінності іспанської ментальності, які докорінно відрізняються. Наприклад, прислів'я *Cuando seas padre, comerás huevos* розкриває привілеї батька у родині, вказує на важливу роль батька як голови сім'ї та годувальника. Буквально це прислів'я означає «Станеш батьком, будеш їсти яйця». Таке розуміння ролей у родині відрізняється від сучасного українського підходу, коли на перше місце у сім'ї часто ставлять не батьків, а дитину / дітей.

Так, українці часто вживають такі приказки, як «Усе краще – дітям» або «Чим би дитя не тішилось – аби не плакало». Погляд іспанців на виховання дітей кардинально відрізняється. Так, прислів'я *Cuando seas padre, comerás huevos* іспанські дітлахи часто чують від своїх батьків як відмову на їх прохання чи забаганку. В Іспанії не прийнято потурати дитячим капризам, а **суворість** вважається однією з найважливіших характеристик виховання. Основою іспанської педагогічної системи можна вважати *la mano dura* – тобто, «тверду руку» як принцип слухняності дитини.

Тож, відмінності в системі виховання дітей відображені й на рівні паремій. В Україні популярною є думка про те, що все найкраще слід віддавати дітям – така психологія затвердилася в часи радянської окупації, коли був відчутний дефіцит товарів і батьки вимушені були жертвувати власним благом задля забезпечення здоров'я своїх дітей. В Іспанії ж такого штучно створеного дефіциту та жебрацького стану населення не було, тому в іспанців збереглися прадавні погляди на дитину, як на помічника, нижчого за статусом члена родини. Іспанці багато в чому відмовляють дітям, щоб не розбалувати їх. У той же час, мотивують дітей до того, щоб ті докладали

зусиль для дорослішання, створення своєї міцної родини, у якій вже вони зможуть верховодити та керувати.

Можна виокремити й деякі інші відмінності ключових цінностей іспанської ментальності. Це, зокрема, **толерантність** та готовність допомогти. Іспанці говорять – *Haz el bien y no mires a quién*, що дослівно означає «Роби добро, не дивлячись кому». Еквівалентом в українській мові є прислів'я «Доброму Бог допомагає». Відмінність у розумінні такої цінності, як добросусідські стосунки, готовність прийти на допомогу ближньому іспанцями та українцями (так само, як і іншими народами пострадянського простору) полягає в історичній спадщині цих народів.

Для іспанців одним із наріжних каменів культури є християнська філософія та етика. Поступово на цій основі сформувалися такі ключові цінності іспанського менталітету, як терпимість (*tolerancia*) до оточуючих людей, готовність сприймати людей такими, якими вони є. Основа такої терпимості та толерантності – повага до всіх людей (*el respeto al ser humano*), яка базується на думці про те, що жодна точка зору не може бути єдино правильною та кращою за інші думки й погляди.

Хоча в давній історії Іспанії є багато темних сторінок, протягом останніх століть ця країна вирізняється своєю мультинаціональністю. Співіснування декількох культур характерне для Іспанії ще з часів арабського завоювання, коли на цих територіях мирно проживали як різні народності (кастильці, арагонці, баски і т. д.), так і народи (араби, євреї, сефарди тощо). На початку ХХ ст. багато іспанців емігрувало до США, тоді як Іспанія, навпаки, прийняла у ХХІ ст. безліч іммігрантів з Африки, Латинської Америки, східної Європи. Вочевидь, саме така звичка до співіснування поряд із людьми, які мають іншу культуру, віру, традиції й сприяли формуванню в іспанському менталітеті такої позитивної риси, як повага до чужинців та до всіх людей взагалі.

На сьогодні ж Іспанія є невід'ємним елементом загальноєвропейської спільноти, для якої толерантність та терпимість є ключовими цінностями, а

прояви будь-якої дискримінації, нетерпимості жорстко критикуються самим громадянським суспільством. Іспанське суспільство – доброзичливе та здебільшого в ньому культивується ввічливе ставлення як до місцевих, так і до чужинців. Чеснотою людини вважається готовність обов’язково прийти на допомогу, адже це риса справжнього християнина.

Порівнюючи цю ключову цінність іспанської ментальності з менталітетом українців та східних слов’ян загалом, слід вказати на різницю в історичному минулому. Іспанія сама в минулому була країною, яка володіла колоніями, а тому ментальність іспанців базується саме на статусі своєї держави як провідної, центральної, яка приймає багато іммігрантів та має забезпечити для них гідний притулок. У цьому менталітет іспанців має схожі риси з досвідом інших народів, таких як італійці, французи чи англійці.

Україна ж, навпаки, була протягом довгого часу колонією у складі спочатку Австрійської та Російської імперій, а потім Радянського Союзу. Саме досвід життя під гнітом тоталітарного режиму залишив у ментальності українців знижену довіру до інших людей, а часто й відсутність бажання допомагати іншим. Підтверджують цю рису й такі прислів’я, як «Моя хата скраю – нічого не знаю» або «Будь добрим – бідним станеш». Відповідно, не для всіх народів притаманна толерантність як ключова цінність національної ментальності. Іспанцям же ця риса властива, як і багатьом народам Європи, що є наслідком спільного для них історичного досвіду.

Відмінності іспанського менталітету від менталітету українців та інших народів спостерігається й на прикладі ставлення до грошей. Одна із ключових цінностей іспанської ментальності – це **заощадливість**. Для іспанців питання грошей, заробітку – індивідуальне, запитувати про ці аспекти життя не прийнято. Це так звані табуйовані питання в іспанському суспільстві (*un tema tabú*).

Коли ж мова заходить про гроші, то іспанці схильні скромно говорити про гарну зарплатню, тоді як більш суспільно схвальним та прийнятним є бідкання щодо недостатньої платні. Про жалюгідний фінансовий стан в

іспанській мові можна висловитися за допомогою цілої низки прислів'їв, наприклад: *estar sin blanca, estar pelado, no tener un duro, andar a dos velas*. А от про задоволеність доходами таких влучних висловів значно менше (*no me puedo quejar, no pagan mal*). Низькооплачувану роботу іспанці називають *es un trabajo basura* або говорять *cobro una miseria*.

Про дорогі речі іспанці кажуть *están por las nubes* або ж *valen un Potosí*. Останній вираз пов'язаний із назвою болівійського міста Потосі, яке стало у XVII ст. найбагатшим шахтарським містом із видобутку срібла. Болівія в минулому була колонією Іспанії, тому згадка про цю країну збереглася в іспанській мові у вигляді влучних висловів. Про бережливість іспанців свідчать такі прислів'я: *el dinero llama (al) dinero; la plata llama la plata*.

Окрім заощадливості національно-специфічною рисою іспанської ментальності можна вважати **скромність**. Іспанці впевнені, що «Скромність прикрашає людину» – *La modestia adorna al hombre*. Хоча такі прислів'я є й в інших мовах світу, для іспанців скромність притаманна як характерна риса менталітету – вони схильні применшувати свої досягнення, навіть якщо їм є чим чесно похвалитися. Будь-яка згадка своїх досягнень вважається в іспанському суспільстві як зарозумілість та хвалькуватість і сприймається здебільшого негативно. Навіть якщо на заслуги іспанця вказує хтось інший, вони схильні відмовлятися й стверджувати зворотне. У той же час іспанці можуть хвалити іншу людину – якщо вона вихована, то також скромно відповість, що насправді її заслуги не такі вже й важливі. Якщо ж людина має інший менталітет та погодиться з похвалою – в Іспанії така поведінка може вважатися вихваланням та невихованістю.

Не могла не знайти відображення в пареміях і така риса іспанців та багатьох південних європейців (португальців, італійців) як емоційність, **балакучість** та схильність до створення шуму навколо себе. Іспанці мають приказку *Mucho ruido y pocas nieces*, що дослівно означає «Багато шуму та мало горіхів», або ж «Багато галасу даремно». Як правило, рівень шуму в

Іспанії дійсно досить високий, адже іспанці схильні не тільки голосно та емоційно розмовляти, але й шумно відпочивати.

Окрім того, в іспанців також є прислів'я *Hablando se entiende la gente* – «Людину розумієш лише після розмови з нею», яке еквівалентне за своїм значенням вислову «Суперечки вирішують не кулаками, а розмовою». Іспанці не просто люблять поговорити, однак також мають досить високий рівень емпатії, звичку обговорювати проблеми більш відкрито, ніж представники інших націй, для яких може бути більш звичним замочування проблеми.

Цікавим також є іспанський вираз *Ajo y agua* який означає «Нічого не вдієш». Ця приказка є скороченням від нецензурного вислову, який іспанці вживають для позначення ситуації, коли можна лише змиритися й терпіти. Загалом же, така поведінка для іспанців не прийнятна, оскільки ключовою цінністю іспанського народу є **демократичність** та громадянське суспільство, а не суспільний песимізм.

Іспанці не звикли терпіти несправедливість і є борцями за правду та правову державу. Іспанці дуже цінують свої громадянські права, а тому у випадку коли вважають, що ці права порушуються – вони протестують та вимагають виправити ці помилки. В Іспанії протести є частиною життя суспільства. Наприклад, коли іспанський уряд вирішив підтримати війну в Іраку близько 2 мільйонів іспанців вийшло на вулиці Мадриду в знак протесту (у Мадриді на той час проживало всього 4,5 мільйонів жителів). Вдруге іспанці вийшли на протести після 11 вересня 2003 р., коли сталися теракти. Як наслідок – уряд був змінений на той, який відповідав настроям населення. Важливість можливості виразити свою думку, донести її до уряду, добитися справедливості та змусити державу працювати не в урядових інтересах, а в інтересах народу – ще один наріжний камінь ментальності іспанців як демократичного європейського народу.

Окрім того, іспанцям притаманна **неквапливість**, неспішний спосіб життя, характерний для іспанської культури, що виражається у прислів'ї

Vísteme despacio, que tengo prisa – «Одягай мене повільно, я поспішаю», або ж «Поспішиш – людей насмішиш». Іспанці не вважають квапливість позитивною рисою, швидше за все не звернуть увагу на невеличке запізнення колеги чи офіціанта в ресторані. Характерно, що в іспанській мові навіть немає спеціального дієслова, яке означало б «спізнюватися», натомість є вираз *llegar tarde* – «прийти пізно». Тож, життя *sin prisas* – без поспіху – одна з характерних рис іспанської ментальності.

Не має аналогів в українській мові такий іспанський вислів, як *No por mucho madrugar amanece más temprano* – «Навіть якщо ти рано встанеш, раніше від цього не розвидниться». Це прислів'я часто використовується у відповідь на більш давню народну мудрість *A quién madruga Dios le ayuda* – «Хто рано встає, тому Бог подає». Іспанці дійсно не люблять вставати рано, так само, як і не люблять квапливість. Це впливає на життя всієї країни – наприклад, магазини відчиняються зазвичай не раніше десятої ранку, а вечеряють іспанці часто близько десятої вечора. Це пов'язано, передусім, із кліматом – вранці погода здебільшого прохолодна (особливо взимку), а ввечері – тепло, однак не жарко, тобто – погода ввечері більш приємна.

Неквапливість іспанців, розміреність їх повсякденного життя чудово відображена й в такій національно-специфічній культурній реалії, як сієста *la siesta* або «денний сон». Хоча глобалізація впливає на всі народи однаково й сьогодні у великих містах Іспанії сієста сприймається швидше як анахронізм, адже такий стиль життя складно пов'язати із заклопотаністю та швидким темпом життя, притаманним сучасному світу. Сієста, як невід'ємний елемент іспанського стилю життя, зберігається переважно на півдні Іспанії та є актуальною більше для літніх людей, які можуть дозволити собі годину чи більше відпочинку посеред робочого дня.

Відповідно, аналіз національно-обумовлених цінностей іспанської ментальності на матеріалі іспаномовних прислів'їв та приказок показав, що до цієї групи цінностей належать суворість у вихованні дітей, повага до

батьків, толерантність та терпимість до всіх людей, заощадливість, скромність, балакучість, демократичність, неквапливість стилю життя.

2.3. Модель ціннісного плану іспаномовних приказок та прислів'їв у контексті вираження іспанської ментальності

На основі розглянутих прислів'їв та приказок іспанської мови та виділених на їх основі ключових цінностей іспанської ментальності є можливою також побудова моделі ціннісного плану іспаномовних приказок та прислів'їв у контексті вираження іспанської ментальності.

Зокрема, зміст корпусу цінностей іспанської ментальності, відображених у пареміях іспанської мови має загальну структуру, відображену на рис. 2.1.:

Рис. 2.1. Модель ціннісного плану іспанської ментальності на матеріалі прислів'їв та приказок

Загальнолюдські цінності, які є елементом загального ціннісного плану іспаномовних приказок та прислів'їв у контексті вираження іспанської ментальності виражаються через національні та інтернаціональні паремії. До

інтернаціональних паремій відносимо прислів'я та приказки, які зустрічаються в мовах багатьох народів світу та мають спільне джерело походження – наприклад, Біблію, літературні твори, історичні події тощо.

До національних паремій відносимо прислів'я та приказки, утворені на основі іспанської мови та культури (такі паремії можуть мати еквіваленти в інших мовах світу, однак вони є національно-специфічними, оскільки базуються на характерних для іспанської культури образах).

Зміст розглянутих нами іспанських прислів'їв та приказок відобразимо у таблиці 2.1.:

Таблиця 2.1.

Зміст паремій іспанської мови, які виражають загальнолюдські цінності

Загальнолю дська цінність	Приклади паремій	
	Інтернаціональ ні паремії	Національно- специфічні паремії
Працьовитіс ть		<i>El que quiera peces que se moje el culo;</i> <i>No hay atajo sin trabajo;</i> <i>El que algo quiere, algo le cuesta;</i> <i>Sin oficio ni beneficio;</i> <i>Andando gana la aceña, que no estando queda;</i> <i>No se ganó Zamora en una hora.</i>
Цінність знань та навчання	<i>Saber es poder</i>	<i>La letra con sangre entra;</i> <i>El dinero no convierte en sabio al que tonto nació.</i>

Багатство		<i>A quien cuida la peseta nunca le falta un duro; Con dinero baila el perro; Quien guarda, halla; La pobreza no es vileza, mas deslustra la nobleza</i>
Здоров'я		<i>La mayor riqueza es la salud; Nadie quiere la salud más que el enfermo.</i>

Продовження табл. 2.1.

Правда і справедливість		<p><i>La belleza y la verdad, las dos caras de la realidad;</i></p> <p><i>La verdad y la justicia son dos hermanas;</i></p> <p><i>A la verdad se llega no solo por la razón, sino también por el corazón;</i></p> <p><i>La verdad es acusada, pero nunca condenada.</i></p>
Дружба	<p><i>Amigo en la adversidad es amigo de verdad;</i></p> <p><i>Dime con quién andas y te diré quién eres</i></p>	<p><i>Amigo no es el que te pregunta cómo estás, sino el que se preocupa por la respuesta;</i></p> <p><i>Amistad por interés, no dura ni un solo mes.</i></p>
Любов	<p><i>Amor es ciego;</i></p>	<p><i>El amor es una tormenta. Cuando no te das cuenta, ya no se encuentra;</i></p> <p><i>El amor no lo parieron los burros;</i></p> <p><i>Amor y fortuna no tienen defensa alguna</i></p>
Сім'я	<p><i>La familia no se elige;</i></p> <p><i>Como es la madre, así es la hija</i></p>	<p><i>Casa sin niños, tiesto sin flores;</i></p> <p><i>Hijos y hogar son la única verdad;</i></p> <p><i>Buena fiesta hace Miguel, con sus hijos y su mujer</i></p>

Відповідно, загальнолюдські цінності, які виражаються в іспанських прислів'ях та приказках, переважно виражаються в національно-специфічних пареміях. Інтернаціональні паремії використовуються значно рідше.

Загалом, систему загальнолюдських цінностей, які використовуються в іспанських прислів'ях та приказках можна зобразити у вигляді наступної схеми (рис. 2.2.):

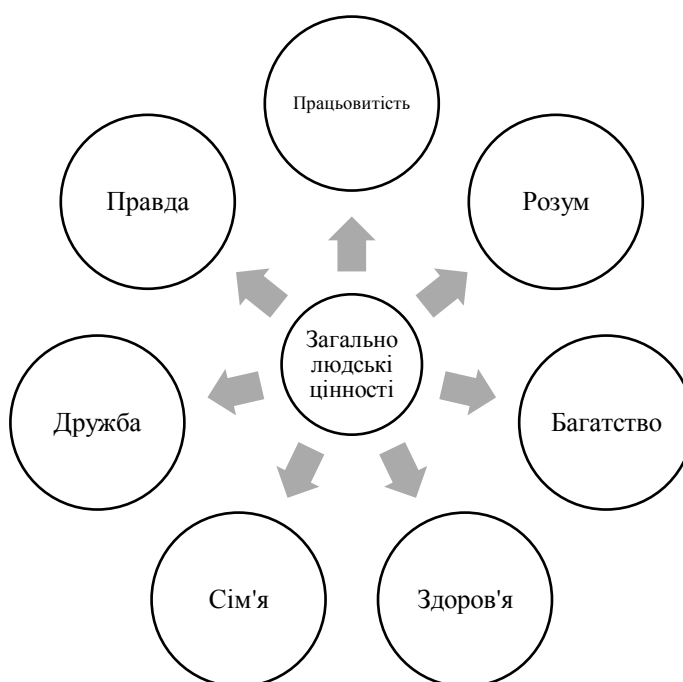

Рис. 2.2. Система загальнолюдських цінностей у іспанських прислів'ях та приказках

Ці цінності не є рівномірно представленими в корпусі іспаномовних паремій. Кількісний аналіз дозволяє виділити ті ціннісні установки, які найбільш часто транслюються в іспанських приказках та прислів'ях. Це, відповідно, дозволяє отримати певне уявлення про те, які цінності для іспанського населення є головними, а які – другорядними. Таке співвідношення ключових цінностей іспанської ментальності іспанської мови та культури представлено на рис. 2.3.

Як показує кількісний аналіз, найбільш широко представлена цінність «Сім'я», яка становить ~30% від загальної кількості загальнолюдських цінностей у прислів'ях та приказках іспанської мови. Другою за представленістю є така цінність, як «Правда» – ~21%. Окрім того, значною мірою представлені такі цінності, як «Багатство» (~13%), «Працьовитість» (~12%). Натомість, найменш представлена така цінність, як «Здоров'я» (всього ~2%), оскільки паремій, які виражають цю цінність було виявлено найменше.

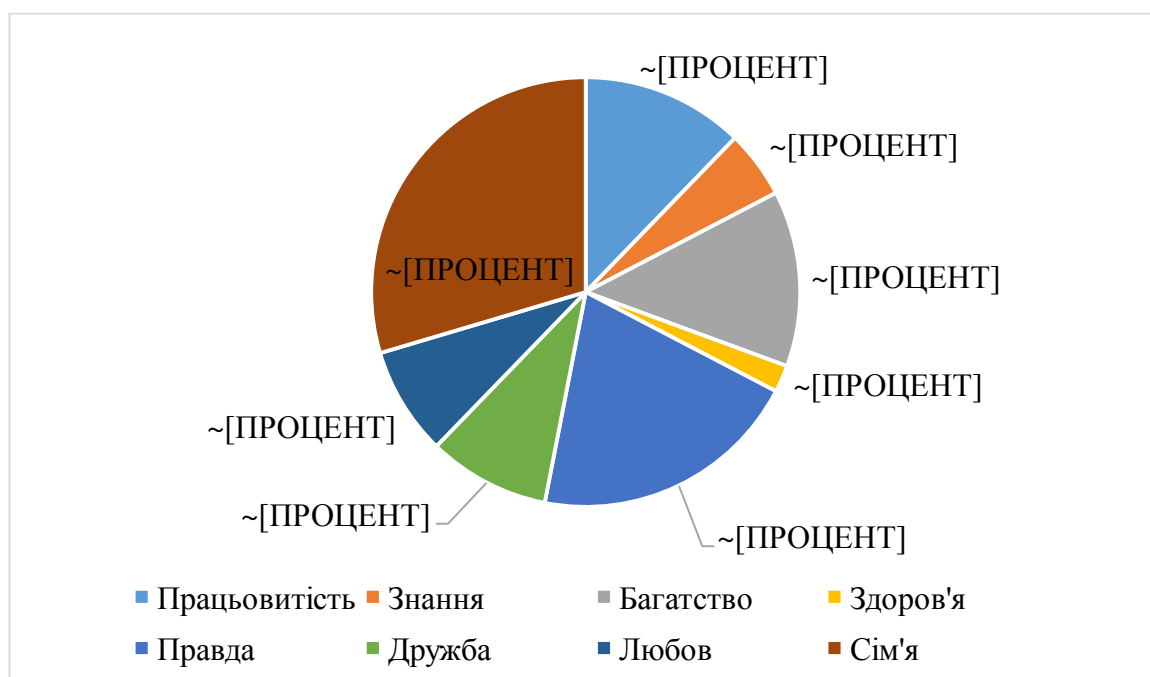

Рис. 2.3. Співвідношення ключових загальнолюдських цінностей іспанської ментальності в прислів'ях та приказках

Розглянемо також модель ціннісного плану іспаномовних національно-специфічних приказок та прислів'їв у контексті вираження іспанської ментальності (рис. 2.4.):

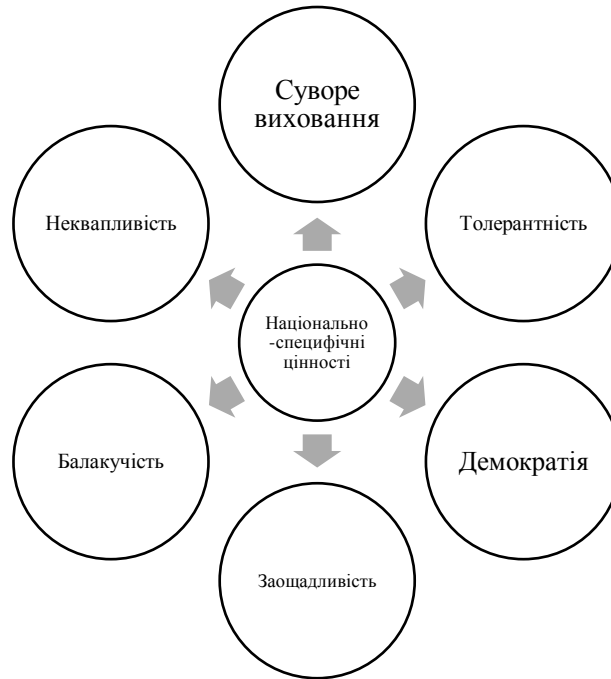

Рис. 2.4. Модель національно-специфічних цінностей іспанських прислів'їв та приказок

Розглянемо також найбільш часто вживані в прислів'ях та приказках національно-специфічні цінності. Кількісне співвідношення відобразимо на рис. 2.5.:

Рис. 2.5. Співвідношення ключових національно-специфічних цінностей іспанської ментальності в прислів'ях та приказках

Як показує кількісний аналіз, найбільш широко представлені такі національно-специфічні цінності іспанської ментальності, як «Заощадливість» (~32%), а також «Некваліфікованість» (~21%). Натомість, найменше представлені в прислів'ях та приказках такі цінності, як «Демократичність» та «Толерантність».

Таким чином, модель ціннісного плану іспаномовних приказок та прислів'їв у контексті вираження іспанської ментальності включає в себе два елементи – загальнолюдські та національно-специфічні цінності. До паремій, які виражають загальнолюдські цінності, належать інтернаціональні прислів'я та прислів'я, утворені на базі іспанської мови та іспанських образів та реалій. Відповідно, прислів'я з національно-специфічними цінностями завжди є утвореними на базі іспанської мови.

Як показав кількісний аналіз, найбільш широко представлені такі загальнолюдські цінності, як «Сім'я», «Правда», тоді як серед національно-специфічних цінностей найбільш широко представлені цінності «Заощадливість», «Некваліфікованість».

Визначені особливості кількісної представленості та моделі ціннісного плану іспаномовних приказок та прислів'їв у контексті вираження іспанської ментальності будуть враховані в ході аналізу особливостей перекладу прислів'їв та приказок українською мовою.

Висновки до другого розділу

У ході вивчення корпусу іспанських прислів'їв та приказок визначено, що модель ціннісного плану іспаномовних приказок та прислів'їв у контексті вираження іспанської ментальності включає в себе два елементи – загальнолюдські та національно-специфічні цінності. До паремій, які виражають загальнолюдські цінності, належать інтернаціональні прислів'я та прислів'я, утворені на базі іспанської мови та іспанських образів та реалій. Відповідно, прислів'я з національно-специфічними цінностями завжди є утвореними на базі іспанської мови.

Загальнолюдські цінності в іспаномовних приказках та прислів'ях включають такі цінності, як працьовитість, знання та розум, бережливість, скромність, здоров'я, багатство, правда, дружба, доброта, любов, сімейні зв'язки та родина. Найбільш широко представлені такі загальнолюдські цінності, як «Сім'я», «Правда».

Серед національно-обумовлених цінностей в іспаномовних приказках та прислів'ях виділені такі цінності, як суворість у вихованні дітей, повага до батьків, толерантність та терпимість до всіх людей, заощадливість, скромність, балакучість, демократичність, неквапливість стилю життя. Серед національно-специфічних цінностей найбільш широко представлені цінності «Заощадливість», «Неквапливість».

Як показав аналіз, ключові цінності іспанської нації здебільшого перемижуються з цінностями інших націй та народів. У той же час, національно-специфічні цінності іспанців відрізняються від цінностей інших народів, з огляду на історичні, кліматичні умови, традиції та унікальні риси менталітету.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ВІДТВОРЕННЯ КЛЮЧОВИХ ЦІННОСТЕЙ ІСПАНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ В ІСПАНОМОВНИХ ПРИКАЗКАХ ТА ПРИСЛІВ'ЯХ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

3.1. Основні стратегії та прийоми перекладу іспаномовних прислів'їв та приказок

Розглянемо особливості передачі ключових цінностей іспанської ментальності іспаномовних приказок та прислів'їв при перекладі їх українською мовою. Передусім, слід визначити основні стратегії перекладу прислів'їв та приказок як сталих виразів. Як правило, за основу класифікації таких стратегій береться поняття адекватності перекладу.

Адекватним вважається переклад, який відтворює як зміст, так і форму оригіналу засобами мови перекладу. Це рівноцінність перекладу та оригіналу, точність перекладу, яка досягається шляхом граматичних, лексико-фразеологічних і стилістичних замінів [27, с. 21].

З точки зору адекватності перекладу дослідники Т. Левицька та А. Фітерман поділяють всі прислів'я та приказки іноземної мови на три групи:

- 1) прислів'я, які повністю співпадають з прислів'ями мови перекладу за змістом та за формою;
- 2) прислів'я, які співпадають за змістом, але не співпадають за образом, що лежить в їх основі;
- 3) прислів'я, які не мають відповідників у мові перекладу. Вони перекладаються або описовим способом, або за допомогою прислів'я, створеного перекладачем [27, с. 106].

Відповідно, усі підходи до перекладу прислів'їв та приказок можна розділити на еквівалентні та нееквівалентні. До еквівалентних способів

перекладу належить, передусім, переклад з використанням повного або часткового еквівалентів.

Багато іншомовних прислів'їв та приказок знаходять повне відтворення в українській мові за допомогою наявності повних еквівалентів. Повний відповідник (еквівалент) передбачає, що в мові перекладу є прислів'я, рівноправне за змістом, функціями та стилістичними характеристиками прислів'ю оригіналу, яке співпадає з ним повністю або у своїй основі за образним змістом [11, с. 190].

При такому способі перекладу не втрачається лексична образність прислів'я, однак може порушуватися структура речення, що є розбіжністю зі способом калькування. Приказки та прислів'я, які мають повні еквіваленти є й в іспанській та українській мовах. Це дозволяє відтворити ці паремії при перекладі без вагомих змін. Окрім того, не виникає майже ніяких перешкод при відтворенні тих ціннісних концептів, які виражені такими пареміями. Прикладами повних відповідників можуть слугувати наступні прислів'я та приказки:

- 1) *No hay humo sin fuego* – *Не має диму без вогню*;
- 2) *Los mejores amigos se conocen en los peores momentos* – *Друзі пізнаються в біді*;
- 3) *No todo lo que brilla es oro* – *Не все те золото, блищить*;
- 4) *Mientras más se vive, más se aprende* – *Він живий – вік учись*;
- 5) *Mente sana cuerpo sano* – *У здоровому тілі здорова душа*;
- 6) *El que trabaja, no come raja* – *Хто не працює той не їсть*.

Часто прислів'я та приказки, які повністю співпадають у різних мовах, є запозиченням з грецької або латинської, рідше інших мов. Тобто частина з таких паремій має інтернаціональну природу, наприклад:

Ісп. *El tiempo es dinero*. – укр. *Час – це гроші*. – англ. *Time is money*. – рос. *Время – деньги*.

Ісп. *Saber es poder*. – укр. *Знання – сила*. – англ. *Knowledge is power*. – рос. *Знания – сила*.

Окрім того, повні еквіваленти часто зустрічаються в так званих інтернаціональних прислів'ях і крилатих виразах, які беруть свій початок від біблійних і міфологічних джерел, наприклад: *No sólo del pan vive el hombre – Не хлібом єдиним живе людина.*

Для перекладача відтворення паремій іспанської мови за допомогою повного відповідника не становить проблеми – основна задача тут полягає лише в пошуку такого відповідника в мові перекладу. Утім, не всі прислів'я та приказки можуть бути перекладені за допомогою повного еквівалента.

Прислів'я іспанської та української мов можуть бути подібними за лексичним складом, комунікативним значенням та стилістичним забарвленням, та все ж значна кількість іспанських та українських прислів'їв мають свої особливості, і відповідник у мові перекладу часто буває тільки приблизним. Такі прислів'я та приказки перекладаються частковими еквівалентами.

При частковому еквівалентному перекладі прислів'я та приказки мови перекладу можуть бути еквівалентними прислів'ю чи приказці оригіналу за значенням, функціями та стилістичним забарвленням, але відрізнитися своїм образним змістом [11, с. 190]. Такі паремії можуть мати розбіжності у лексичному складі або співпадати за змістом, але при цьому бути зовсім різними за образом, який лежить у їх основі. Наприклад:

El que madruga coge la oruga – Хто рано встає, тому Бог дає (досл. «Хто рано встає, той збирає гусениць»).

El que quiera peces que se moje el culo – Без труда немає плода («Хто хоче впіймати рибку, має намочитися»).

Часткові еквіваленти, які співпадають за змістом, але різні за образами, також називають аналогами. Переклад за допомогою аналогів є досить цікавим, оскільки заміна образу тут часто буває пов'язана зі збереженням експресивного забарвлення. Цей спосіб перекладу вважається досить вдалим з точки зору передачі змісту та емоційності. Іноді образи двох аналогів

можуть не мати між собою нічого спільного, але при цьому еквіваленти виконують одну функцію й вживаються в аналогічній ситуації, наприклад:

- 1) *Piénsalo bien antes de hacerlo* – *Сім раз відміряй, а раз відріж*;
- 2) *El mejor regalo es la educación* – *Повторення –мати навчання*;
- 3) *Hablamos de él y él como si nada* – *Про вовка промовка, а він тутяк тут*.

При перекладі таких прислів'їв рекомендується користуватися саме такими відповідниками, які закріпилися в мові перекладу, оскільки перекладач повинен притримуватися принципу перекладу чогось звичного для носія іспанської таким же звичним для носія української мови. У протилежному випадку прислів'я або приказка викличе в читача враження чогось несподіваного або дивного, не відбудеться декодування закладеної в змісті паремії моралі, повчання.

Наприклад, іспаномовне прислів'я *Andando gana la azeña, que no estando queda* дослівно можна перекласти як «Водяний млин працює, якщо не залишається на місці». Для іспанця це прислів'я є звичним та зрозумілим, адже воно використовується в його мові, носії іспанської мови могли часто чути такий вислів і тому знають, що саме він означає. Для українця ж дослівно перекладена таким чином паремія є екзотичною, незвичною. А от використання українського аналогу «Праця годує, а лінь псує», навпаки, знімає ефект культурного шоку, апелює до української культури та допомагає читачу перекладу легко сприйняти та зрозуміти використане в тексті прислів'я чи приказку.

Тож, в іспанській мові існують прислів'я, які мають повні або часткові відповідники в українській мові. Саме на прикладі таких варіантів перекладу іспанських прислів'їв найбільш яскраво проявляються відмінності мовної картини світу народів. Виходячи зі визначення аналогу, особливістю даного методу є наявність у мові перекладу такої паремії, яка буде відповідати перекладній за змістом, функціями та стилістичними характеристикам, але відрізнятися за образним змістом.

Прислів'я та приказки, які можна перекласти українською мовою за допомогою часткового аналогу, становлять досить обширний пласт всіх розглянутих нами у даному дослідженні паремій. Наведемо деякі з таких паремій та їх часткові відповідники-аналоги в українській мові:

- 1) *Sin oficio ni beneficio* – Без ремесла, як без рук;
- 2) *Antes es la obligación que la devoción* – Зробив діло – гуляй сміло;
- 3) *Con paciencia y trabajo se termina el tajo* – Терпіння і труд все перетруть;
- 4) *Un solo golpe no derriba el roble* – Вода камінь точить;
- 5) *No se ganó Zamora en una hora* – Рим не один день будувався;
- 6) *La letra con sangre entra* – Без муки немає й науки;
- 7) *El dinero no convierte en sabio al que tonto nació* – Багатством розуму не купиш;
- 8) *El saber no ocupa lugar* – Знання за плечима не носить;
- 9) *A quien cuida la peseta nunca le falta un duro* – Конійка конійку кличе;
- 10) *Con dinero baila el perro* – Гроші вирішують все;
- 11) *En cuestión de dinero sobran sentimientos* – Гроші рахунок люблять та ін.

Утім, значно більший пласт прислів'їв та приказок становлять такі паремії, які характерні лише для вихідної мови. Вони розкривають особливості культури народу. Значення такого прислів'я можна зрозуміти лише після переосмислення кожного з окремих компонентів висловлювання.

У такому випадку застосовується безеквівалентний спосіб перекладу. До таких способів перекладу прислів'їв та приказок, зокрема, відносять описовий переклад, калькування або підбір «псевдоприслів'я».

Цікавим способом перекладу паремій вихідної мови є «псевдоприслівний» відповідник або «псевдоприслів'я». Цей прийом використовується у випадку відсутності в мові перекладу повного або часткового еквівалента. У якості способу перекладу такого прислів'я перекладач «винаходить» нове прислів'я та відтворює без змін або з

незначними змінами образний зміст прислів'я оригіналу, зберігаючи його значення [11, с. 191].

При застосуванні такого підходу до перекладу паремій, у читача повинно скластися враження, що таке прислів'я насправді існує в мові перекладу або що це іноземне прислів'я, відтворене засобами рідної мови із збереженням ознак прислів'я. Серед розглянутих нами прислів'їв та приказок іспанської мови, які виражають ключові цінності іспанської ментальності, до таких прикладів перекладу належить, зокрема, відтворення прислів'я *El ocio es madre de todos los vicios* як *Неробство – мати всіх вад*. Іспанське прислів'я *Quien guarda, halla* можна перекласти українською, як *Хто зекономить – той і знаходить*.

Насправді, це дослівний переклад вихідного прислів'я, однак він має форму, типову для українських прислів'їв, а тому сприймається як автентичне українське прислів'я. Такий переклад є проявом майстерності перекладача та дозволяє значною мірою наблизити такий переклад до еквівалентного.

У цьому способі відтворення прислів'їв вихідна лексика часто не зберігається й лексичний фон прислів'я може практично повністю змінюватися. «Псевдоприслів'я» зазвичай створюються перекладачами творів художньої літератури. При цьому слід пам'ятати, що такий підхід до перекладу вихідного прислів'я зовсім не свідчить про небажання перекладача шукати український відповідник. Навпаки, створення нового прислів'я є доцільним саме тоді, коли ані повного, ані часткового відповідника не знайдено. Такий спосіб перекладу, як створення «псевдоприслів'я» розкриває елемент перекладацької творчості, дозволяє перекладачеві проявити свої знання обох мов, їх культур та пареміологічного складу, а також застосувати свою креативність.

Більш типовим способом перекладу прислів'їв та приказок, які не мають еквівалентів у мові перекладу є описовий переклад, який означає практично переказ прислів'я. Використання описового перекладу,

здебільшого, обумовлене відсутністю в мові перекладу необхідних відповідників та неможливістю застосування калькування паремії. Описовий переклад часто зводиться до тлумачення, пояснення прислів'я або приказки, яка в тексті перекладу практично перестає існувати як самостійна мовна одиниця та ніби розчиняється в контексті [11, с. 192]. При використанні такого способу перекладу, як описовий переклад, неминучими є стилістичні, емоційно-експресивні та інформаційні втрати. Це пов'язано з тим, що, у той час як паремії є сталими фразеологічними утвореннями, при описовому перекладі вони перекладаються через вільні вирази. Відповідно, значна кількість їх унікальних властивостей як фразеологічних утворень при такому перекладі втрачаються.

Приклади описового перекладу українською мовою паремій іспанської мови, які виражають ключові цінності іспанської ментальності, спостерігаємо в наступних випадках:

1) *Abad avariento, por un bodigo pierde ciento* – *Жадібний, щоб підняти гріш, втрачає рубль*;

2) *El amor no lo parieron los burros* – *Кохання це вам не дурниці*.

Часто перекладач може скористатися одні із можливих варіантів перекладу та має обирати найбільш доцільний у тому чи іншому контексті варіант перекладу. Так, описовий переклад прислів'я *Abad avariento, por un bodigo pierde ciento* як *Жадібний, щоб підняти гріш, втрачає рубль* не є єдиним можливим прийомом перекладу. Натомість, може використовуватися переклад за допомогою калькування (*Жадібний абат через одну проскуру втратив сотню*), або ж часткового еквіваленту (*Скупий платить двічі*).

Описовий переклад часто застосовують при відтворенні національно-самобутніх висловів, які тісно пов'язані зі способом мислення народу, його ментальністю, підходом до розуміння навколишнього світу. В іспанській мові, так само, як і в багатьох інших мовах, є такі мовні звороти, яких немає в українській мові.

Для того, щоб точно передати ті чи інші паремії та образи, що лежать у їх основі, інколи в перекладі їх необхідно повністю змінити, наприклад: *El amor no lo parieron los burros* – *Кохання це вам не дурниці*. У даному випадку не використовується наявний у вихідному варіанті образ віслюка, однак еквівалентна за значенням та функціями лексика одиниця *дурниці*. Втім, при такому перекладі втрачається стилістичний аспект, адже в іспаномовному оригіналі навмисно використовується грубий, розмовний вислів, який виконує роль протиставлення коханню, як високому та красивому почуттю.

Окрім того, при передачі прислів'їв та приказок українською мовою нерідко використовується прийом калькування (який також називають дослівним перекладом). При калькуванні прислів'я чи приказка відтворюються повністю, без будь-яких змін та легко сприймаються читачем [11, с. 190]. Цей спосіб перекладу застосовується тоді, коли перекладене таким чином прислів'я є цілком зрозумілим для носіїв мови перекладу. Часто за допомогою калькування перекладаються необразні прислів'я та приказки.

У розглянутому нами корпусі іспанських приказок та прислів'їв значна їх частина перекладається саме за допомогою прийому калькування, наприклад:

- 1) *Aprender nunca está de más* – *Навчання ніколи не шкодить*;
- 2) *A pobre viene quién gasta más lo que tiene* – *Бідним стає той, хто витрачає більше, ніж у нього є*;
- 3) *A sordos y ciegos hacen testigos dinero* – *Навіть глухі та сліпі будуть свідчити за гроші*;
- 4) *Bueno y barato no caben en un zapato* – *Гарне та дешеве в одну туфлю не входять*;
- 5) *La pobreza no es vileza, mas deslustra la nobleza* – *Бідність не нищість, але очорнює знать*;
- 6) *Abogado de ricos, mal de pobres* – *Адвокат багатих, нещастя для бідних*.

Калькування як спосіб перекладу прислів'їв та приказок зустрічається досить часто, однак цей прийом не вважається ефективним, оскільки досить рідко він дозволяє створити дійсно адекватний переклад культурно-специфічної паремії. Пояснюється це тим, що калькування є доречним лише в тому випадку, коли такий спосіб перекладу дозволяє довести до читача справжній зміст пареміологічної одиниці, лексико-семантичну специфіку іносказання.

Тож, усі прийоми перекладу прислів'їв та приказок можна розділити та еквівалентні та нееквівалентні прийоми перекладу. До еквівалентних способів перекладу паремій належать повний або частковий еквівалент. На межі еквівалентного та нееквівалентного способів перекладу лежить прийом створення псевдопаремії. До нееквівалентних способів перекладу, натомість, належать описовий переклад та калькування.

Неправильним буде визначати якийсь один метод перекладу з перерахованих як кращий, оскільки кожен з них доречний у конкретній ситуації. Однак проаналізовані приклади підтверджують гіпотезу про те, що найбільш вдалий переклад пареміологічних одиниць – це передача паремії мовою перекладу за допомогою використання її повного еквіваленту. Питання ж відсутності еквівалентів та аналогів в іншій мові веде до наступної проблеми – проблеми еквівалентності сталого виразу.

3.2. Проблема досягнення адекватності та еквівалентності при перекладі іспаномовних прислів'їв та приказок

Мета перекладу полягає в тому, щоб якомога ближче познайомити читача (чи слухача), який не знає мови оригіналу, з текстом. А тому перекласти – означає вірно висловити засобами однієї мови текст, виражений раніше засобами іншої мови. Відмінність перекладу від переказу чи скороченого викладу, або будь-якого іншого виду так званих адаптацій, полягає саме в правильності та повноті передачі матеріалу [43, с. 15].

Зрозуміло, що здатність перекладача правильно та повно передати позначення речей, про які йдеться в оригіналі, а також пов'язаних із ними образів, на пряму залежить від наявності в нього певних знань про дійсність, зображену в тексті оригіналу. Такі знання називаються фоновими та являють собою сукупність уявлень про те, яким є реальне тло, на якому розгортається картина життя іншої країни, іншого народу. При цьому те, чи здобув перекладач ці знання шляхом прямого знайомства з іншомовною культурою, чи отримав їх з книг або інших джерел не має вагомого значення [43, с. 199].

Переклад як засіб міжкультурної комунікації – це завжди певна мовна дія. Професор І. С. Шевченко, розглядаючи процес перекладу на засадах діяльнісного інтерпретативного підходу, говорить про необхідність свого роду реконструкції перекладачем діяльності автора протягом породження тексту оригіналу [48, с. 7]. У сучасних процесах міжкультурної комунікації переклад займає вагоме місце, усе частіше розглядаючись вченими як механізм репрезентації інших культур. Перекладач при цьому виконує роль інтерпретатора смислового коду, який закладений у вихідному тексті, а не звичайного вербального перекодувальника. Задача перекладача, таким чином, полягає в тому, щоб не лише передати засіб однієї мови за допомогою засобу іншої мови – перекладач передає саму функцію вихідного засобу, добираючи в іншій мові засіб, що виконує аналогічну функцію, а саме має здатність викликати в адресата певне інтелектуальне чи емоційне переживання.

Оптимальність перекладу зумовлюється не лише знанням алгоритмів іншої культури, але й перетином ментальних просторів автора вихідного тексту та перекладача. При цьому, варто пам'ятати, що ментальні простори індивідів ніколи не будуть повністю збігатися, адже вони визначаються суто індивідуальними знаннями та уявленнями, репрезентуючись індивідуальним вербальним кодом. Проте, індивідуальні ментальні простори володіють деякими «спільними зонами» [44, с. 45], що на пряму впливають на якість та повноту перекладу. Переклад буде тим успішнішим, чим ширшими є зони перетину ментальних просторів автора вихідного тексту й перекладача. Саме

тому процес визначення та вибору засобів для вдалого перекладу значною мірою несе в собі творчий початок.

Якщо перекладач усвідомлює власну діяльність, а не працює механічно – то він буде зацікавленим у правильному виборі мовних засобів. Власним завданням перекладача тут буде об'єктивне відображення оригіналу, що й зумовлює відбір відповідних засобів мови перекладу, необхідних для вірного тлумачення оригіналу [43, с. 18]. Часто дослівний переклад викликає в іншомовного адресата нерозуміння, адже при дослівному перекладі порушується головне правило перекладу – перекладений дискурс має впливати на іншомовного адресата так само, як і оригінал впливає на свого.

Так, наприклад, дослівний переклад іспанського прислів'я *Amigo en la adversidad es amigo de verdad* як *Друг у біді – справжній друг* може спричинити нерозуміння в читача перекладу, оскільки незвична форма звичного, здавалося б, прислів'я привертає зайву увагу, відводячи читача від розуміння змісту паремії. Щоб уникати такої зайвої «екзотичності» дослівного перекладу паремій і необхідно використовувати звичні україномовній людині паремії. У даному випадку є еквівалент *Друг пізнається у біді*. Така форма вираження тієї ж думки й тієї ж цінності є звичною для носія української мови, а тому не приверне зайвої уваги читача, при цьому вдало та влучно передасть основний зміст та ціннісний компонент оригінальної паремії.

Часто в текстах містяться певні національно-специфічні цінності народу, які перекладач повинен відтворити в перекладеному тексті, враховуючи при цьому ціннісну ієрархію різних культур. Так, особливу роль у художніх або публіцистичних текстах відіграють моральні та етнічні цінності, тісно пов'язані з особливостями національного менталітету й темпераменту [7, с. 37]. При неспівпаданні концептуальних картин світу такі особливості, як риси національного менталітету й свідомості, національні риси характеру, а також ступінь і адекватність відображення дійсності мовою можуть стати вагомою перепоною для комунікації [7, с. 76].

Саме такого роду розходження в концептуальних і мовних картинах світу комунікантів робить виконання завдання перекладача надзвичайно складною справою. Метою перекладу є досягнення в іншомовного адресата реакції, аналогічної реакції адресатів вихідного тексту. Саме тому при перекладі перекладач має шукати інші цінності, при зверненні до яких зберігається прагматика вихідного дискурсу.

Загалом цінності не існують у культурі ізольовано, а натомість складають ціннісну картину світу. Лінгвістично вони можуть бути описані як культурні концепти – багатовимірні, культурно-значущі соціопсихічні утворення в колективній свідомості [20, с. 117]. Саме такого роду етноспецифічні концепти становлять одну з найбільших складнощів перекладу, вимагаючи глибоких фонових знань перекладача. При цьому, практично ніколи не зустрічається ситуації повної відсутності концепту в тій чи іншій лінгвокультурі, це явище зустрічається навіть рідше ніж відсутність однослівного вираження для певного концепту [19, с. 112].

Це означає, що майже будь-який концепт може бути перекладений з однієї мови на іншу, із можливістю редукування тексту та репрезентації за допомогою іншої вербальної форми. Відмінності між культурами загалом можуть проявлятися в кількісній і комбінаторній варіативності вибору ознак при концептуалізації світу. Щоб пояснити подібного роду особливості вибору ознак, перекладач повинен звернутися не лише до мови, але також до історії, психології, філософії того чи іншого народу.

Враховуючи те, що основним завданням перекладача є максимально повна передача змісту оригіналу, тобто – створення адекватного перекладу, здатного відтворити як зміст, так і форму оригіналу засобами відбору закономірних відповідників (еквіваленти, аналоги і описовий переклад), доцільно розглянути питання еквівалентності та адекватності перекладу.

Поняття еквівалентності не має однозначного трактування в сучасному перекладознавстві. Це зумовлюється тим, що еквівалентність завжди залишається відносним поняттям – навіть якщо перекладач добивається

практичної інформаційної еквівалентності перекладу оригіналу, в теоретичному плані ця еквівалентність буде значно різнитися. Можна стверджувати, що будь-який переклад ніколи не буде абсолютно ідентичним канонічному тексту оригіналу. Сам ступінь зближення тексту перекладу з оригіналом ґрунтується на цілій низці факторів – це й майстерність перекладача, й особливості мов та культур, які піддаються зіставленню, і способи перекладу та характеристики перекладних текстів тощо.

У широкому сенсі еквівалентність розуміється як дещо рівноцінне, рівнозначне чому-небудь. До деякої міри саме ця менша семантична категоричність слова «еквівалентність» і зумовила особливості його трактування в рамках сучасного перекладознавства [29, с. 38].

Тож, на сьогодні в теорії перекладу еквівалентність розуміється як збереження відносної рівності змістовної, змістової, семантичної, стилістичної та функціонально-комунікативної інформації, що міститься в оригіналі та перекладі. Особливо важливо підкреслити, що еквівалентність оригіналу й перекладу насамперед полягає в спільності розуміння інформації, яка міститься в тексті, у тому числі в тій, що імпліцитно віднесена до підтексту та здійснює вплив не тільки на розум, але й на почуття реципієнта. Еквівалентність перекладу також залежить від ситуації породження тексту оригіналу і його відтворення в мові перекладу. Таке трактування еквівалентності цілком відображає повноту та багатогранність даного поняття, пов'язаного із семантичними, структурними, функціональними, комунікативними, прагматичними, жанровими та іншими характеристиками тексту. Причому всі вказані параметри мають зберігатися в перекладі, однак ступінь їх реалізації буде різнитися залежно від тексту, умов і способу перекладу [26, с. 69].

Говорячи про еквівалентність перекладу, слід пам'ятати, що найголовнішим у перекладі є передача змісту тексту, тоді як всі інші характеристики цієї інформації (стильові та стилістичні, функціональні чи соціолокальні) не можуть бути точно передані без відтворення змістової

інформації. Це відбувається через те, що весь інший зміст компонентів висловлювання нашаровується на змістову інформацію, підказується нею та витягується з неї, у результаті трансформуючись у певні образні асоціації й т.п. [11, с. 18-19].

Окрім того, слід розрізнити потенційно досяжну еквівалентність (максимальну спільність змісту двох текстів, яка допускається з урахуванням різниці мов цих текстів) та перекладацьку еквівалентність (реальну змістову близькість текстів оригіналу й перекладу, що досягається перекладачем у процесі перекладу). Межа перекладацької еквівалентності – це максимально можлива ступінь збереження змісту оригіналу при перекладі, однак необхідно пам'ятати, що змістова близькість до оригіналу різною мірою наближується до максимального в кожному окремому перекладі.

Адекватність перекладу в сучасному перекладознавстві трактується як ширше за своїм значенням поняття, аніж еквівалентність перекладу. Так, на думку В. Балахтара термін «адекватність» позначає співвідношення вихідного та кінцевого текстів, при якому враховується мета перекладу [5]. До поняття адекватності перекладу входить і передача стилістичних та експресивних відтінків оригіналу. Навіть при відсутності формальної точності в тому, як перекладач передає у своїй роботі окремі слова та словосполучення, переклад у цілому може бути адекватним. Окрім того, іноді адекватність перекладу досягається саме завдяки порушенню точності, адже її дотримання може зробити переклад елементарним, поверхневим та нездатним передати імпліцитні конотації або культурні аспекти, закладені в тексті-оригіналі.

Високий ступінь адекватності перекладу досягається за умови, якщо різноманітні дрібні, а часто неперекладні, елементи тексту передаються в повній відповідності до закладеного автором ідейно-художнього задуму. Таким чином, переклад можна вважати адекватним, якщо зберігається одна із даних умов: правильно перекладені всі терміни та їх сполучення; переклад є зрозумілим для спеціаліста й у нього немає до перекладача жодних запитань і

зауважень [5]. Тож адекватний переклад – це відтворення єдності змісту й форми оригіналу засобами іншої мови. Адекватний переклад враховує як змістову, так і прагматичну еквівалентність, не порушуючи при цьому ніяких норм, є точним і не містить певних неприпустимих перекручень.

Досягнення адекватного перекладу особливо ускладнюється у випадку нееквівалентного перекладу, оскільки дослівний чи описовий переклад можуть взагалі нівелювати саму фразеологічну форму сталого виразу. Як наслідок, перекладач має вирішувати, чи поступитися певними образами, а іноді частково й змістом паремії, однак відтворити його сталу форму, зберегти фразеологічність, чи відтворити зміст та образний компонент, однак ризикувати тим, що паремія, як стилістичний засіб, розчиниться в тексті.

Наприклад, іспанське прислів'я про кохання *Amor tiene cataratas* використовує в якості метафоричного образу найменування захворювання очей – катаракту. Дослівний переклад такого вислову українською мовою збереже вихідний образ, однак може зробити вислів безглуздим для українця. У той же час, використання звичного для українців вислову *Любов сліпа* змінює образ на більш близький для українського корпусу паремій, однак у точності відтворює значення та зберігає фразеологічність паремії.

Відповідно, перекладач у ситуації перекладу прислів'їв та приказок стоїть перед вибором збереження національної специфіки прислів'я чи його фразеологічного характеру. Варто зауважити, що таке питання не має однозначної відповіді, оскільки в різному контексті, у різних стилях мови можуть бути більш доцільними як перший, так і другий варіант перекладацького рішення.

Однією з проблем досягнення адекватності та еквівалентності перекладу іспанських паремій, які виражають ключові цінності іспанської ментальності, є їх лінгвокультурна специфіка. Тож, розглянемо більш детально лінгвокультурні труднощі відтворення ключових цінностей іспанської ментальності в іспаномовних прислів'ях та приказках при перекладі українською мовою.

3.3. Лінгвокультурні труднощі відтворення ключових цінностей іспанської ментальності в іспаномовних прислів'ях та приказках при перекладі українською мовою

Проблеми при перекладі паремій виникають зазвичай у силу того, що фразеологічний образ найчастіше зберігає національну специфіку прислів'їв та приказок, оскільки він дуже часто спирається на реалії, відомі тільки одному народу. Представникові іншої нації, який не володіє фоновими знаннями, досить важко здогадатися про значення тієї чи іншої іноземної паремії.

Якщо ті прислів'я та приказки, які виражають загальнолюдські цінності, зазвичай мають еквівалент, або ж досить легко сприймаються україномовним читачем, то більш складною задачею є переклад національно-специфічних паремій, які виражають такі цінності, що є характерними для іспанського народу та нехарактерними для українців.

Наприклад, паремія, яка розкриває привілеї батька в родині дослівно перекладається, як «Станеш батьком, будеш їсти яйця». Адаптувати це прислів'я до української культури досить складно, однак можна використати не тільки дослівний переклад, але й дібрати більш-менш відповідний еквівалент. Наприклад, частковим еквівалентом такої національно-специфічної паремії в українській мові буде прислів'я *Не лізь поперед батька в пекло*.

Втім, такий переклад не є точним, адже в іспанській паремії мається на увазі, що батько, як голова сім'ї, доросла та гідна пошани людина, має право їсти найкращі продукти зі столу – зокрема, яйця. Діти ж та підлітки мають спочатку подорослішати, набратися розуму та створити власні родини – тоді й вони отримають відповідну пошану.

Так само недостатньо точним при відтворенні національних рис та ключових цінностей іспанців є й переклад іспанського прислів'я *Hablando se entiende la gente* як *Суперечки вирішують не кулаками, а розмовою*. В іспанському варіанті взагалі відсутня вказівка на агресивне, насильницьке вирішення проблеми. Мова йде тільки про важливість спілкування, бесіди при вирішенні конфліктів – *Щоб вирішити проблему, треба поговорити*. Дослівний переклад тут є більш точним за його здатністю відтворити точний зміст прислів'я, передати саме той сенс, який у нього вкладають самі іспанці. Це дозволяє краще зрозуміти менталітет народу, який створив цю паремію. Утім, дослівно перекладений вираз сприймається вже не як паремія, а як звичайне вільне висловлювання. Відповідно, втрачаються не лише його функціональні та стилістичні функції у тексті, однак і повчальний ефект, який у пареміях значною мірою досягається саме через їх вироблену століттями формулу.

Окрім того, на заваді адекватного та еквівалентного перекладу деяких національно-специфічних іспанських прислів'їв та приказок стає відсутність такої цінності в українській ментальності. Дуже складно зрозуміти та пояснити те, що відсутнє у твоїй культурі, або ж сприймається зовсім по-іншому.

Наприклад, в українській культурі дуже поширені приказки та прислів'я про хліб, наприклад: «Хліб – усьому голова»; «Де хліб і вода, там нема голоду» тощо. Українці дуже поважно ставляться до хліба та мають безліч забобон та правил, пов'язаних з приготуванням, зберіганням хліба, його споживанням та ставленням до цього продукту взагалі. Так, не можна хліб кидати чи ліпити щось із нього, не можна неправильно класти хліб, не можна викидати хліб. Приготування хліба для українців – сакральний процес, і будь-яка господиня особливо пильно ставиться до випікання чогось із муки. Хліб – це прадавній символ добробуту для українців, а національна трагедія Голодомору надала цим традиціям особливого сенсу.

Натомість, для інших народів світу головними продуктами є ті, які є найбільш типовими для їх кухні. Відповідно, не всі народи можуть розділяти особливе ставлення українців до хліба, оскільки вони мають іншу ментальність, інші умови побуту та традиції в їжі. Наприклад, в іспанців є національно-специфічне прислів'я *En la puerta del horno se quema el pan*, яке дослівно перекладаємо таким чином: *У дверях печі хліб може згоріти*. Цей вираз іспанці вживають, щоб підкреслити – якщо робити щось недбало, то й результат буде аби-яким. Для українця в даному випадку використовувати образ хліба – зосім нетипово, адже недбалість означає неповагу, а неповажне ставлення до хліба – нонсенс для української культури.

Відповідно, у даному випадку виникає конфлікт цінностей на рівні взаємодії двох культур у ході перекладу. Навіть дослівний переклад тут не спрацює, оскільки носіям мови перекладу буде дуже складно співвіднести священний для української культури образ хліба з недбалістю та неякісним виконанням своєї роботи. Тому, навіть за відсутності прямого еквіваленту, перекладач має докласти зусиль, щоб замінити таку паремію при перекладі. Найбільш доцільним у даному випадку буде спиратися на сам зміст, повчальний сенс вихідної паремії.

В українців є багато своїх приказок і прислів'їв про недбалість, які можуть використовуватися в якості часткового еквіваленту для перекладу іспанської паремії *En la puerta del horno se quema el pan*. Важливо, щоб в українському прислів'ї зберігалася послідовність дій – спочатку недбалість, а потім результат. Наприклад, можна використати такі відповідники в українській мові, як «Як спечеш, так і з'їси», або «Як постелиш, так і виспишся», «Як пошиєш, так і зносиш», «Що посієш, те й пожнеш». Можливе також і використання антонімічного перекладу, наприклад: «Не нагодуєш коня – далеко не поїдеш» тощо.

Подібне неспівпадіння ціннісних установок спостерігається й в наступному випадку: іспанське прислів'я *La piedra movediza nunca tomo la sobija* означає «Камінь, що котиться, ніколи цвіллю не вкриється». Такий

підхід вступає в протиріччя з українським «Не лізь поперед батька в пекло». Так, для української культури більш притаманна порада зачекати, покладатися на старших та більш досвідчених людей. В іспанській же паремії акцент робиться на важливості зусиль, дії, яка призводить до результату.

У корпусі народних українських прислів'їв та приказок відсутній повний еквівалент такому прислів'ю. Натомість, перекласти його можна за допомогою добре знайомого українцям афоризму «Ніколи не помиляється тільки той, хто нічого не робить». Окрім того, частковим еквівалентом є й вислів «Під лежачий камінь вода не тече» – у даному випадку зберігається навіть образ каменя, а тому такий переклад є більш адекватним та еквівалентним паремії-оригіналу.

Втім, не завжди доцільно повністю замінювати іспанські прислів'я та приказки українськими еквівалентами, адже це позбавляє українського читача можливості ближче познайомитися з іспанською культурою, історією та традиціями, які часто лежать в основі паремій. У деяких випадках більш адекватним буде дослівний переклад, однак за наявності у складі іспанської паремії топонімів, культурно-специфічних імен, вказівок на якісь цікаві факти іспанської культури, перекладач може використати перекладацький коментар для пояснення сенсу такої паремії.

Наприклад, іспанський вислів *A cada cerdo le llega su San Martín* має значення «кожен отримає по заслугах» та може перекладатися за допомогою часткового еквіваленту, як «Не все коту Масляна» або ж «Катюзі по заслугі». Втім, у даному випадку можливим є й використання дослівного перекладу та перекладацького коментаря. Калькою цього прислів'я є «До кожної свині прийде свій Сан Мартін». Ця приказка означає, що кожен негідник завжди отримає по заслугах. Значення цього вислову полягає в тому, що День Мартіна Турського (святого, шанованого в багатьох європейських країнах, й особливо в Іспанії), відзначається 11 листопада. До цього свята, як до останньої можливості добре поїсти перед Різдвяним постом, християни ретельно готувалися, і часто перед Днем св. Мартіна відбувався масовий

забій худоби – в Іспанії найчастіше забивали свиней, в інших країнах – гусей або інших тварин. Слово *cerdo* в іспанській мові має також значення «груб'ян», «хам», «падлюка», «пройдисвіт».

Ще одним національно-специфічним прислів'ям іспанської мови є наступне – *Maestro Ciruela que no sabe leer y pone escuela*. Еквіваленту в українській мові немає, однак можна використати для перекладу прийом створення псевдоприслів'я, наприклад – *Абетки не знає, а читати сідає*. Буквальний же переклад прислів'я такий – «Маестро Слива, який не вміє читати та відкриває школу».

Такий переклад здається абсолютно безглуздим для українського читача, однак перекладацький коментар може не тільки прояснити сенс такого іспанського вислову, однак також розкрити особливості іспанського менталітету, ключових цінностей іспанської нації. Так, у вислові *Maestro Ciruela que no sabe leer y pone escuela* йдеться про людину, яка прагне дати урок кожному з питання, у якому він сам нічого не розуміє. Схожий вислів, також пов'язаний із продуктом харчування, наявний в російській мові – «профессор кислых щей».

Слива ж в іспанському вислові насправді ні до чого, однак саме це слово співзвучне з назвою міста Сіруела (*Siruela*) в іспанській провінції Бадахос, Естремадура, звідки і пішло це прислів'я. Виникнення цього вислову пов'язане зі шкільним учителем з цього міста, у якого не було школи, щоб викладати. Саме з цієї життєвої ситуації виникло народне прислів'я.

Безліч іспанських паремій пов'язані з історичними подіями та реаліями. Наприклад, вираз *Hay moros en la costa!* дослівно означає «Маври на узбережжі!», однак для українського читача такий вираз не має ніякого значення. Відповідно, доцільно використовувати для пояснення значення цієї паремії перекладацький коментар.

Зокрема, якщо звернутися до історії, то стане ясно, що протягом кількох століть Іспанський Левант був об'єктом частих вторгнень з боку берберських піратів. Народи, що проживали на узбережжі, перебували в

постійній небезпеці. Для запобігання нападу вздовж узбережжя будувалися численні кам'яні дозорні вежі. З висоти цих веж проглядався горизонт, і коли були помічені вітрила берберських кораблів, часовий починав кричати: «*Hay moros en la costa!*» – «Маври на узбережжі!». Цей клич означав, що люди мали готуватися до захисту. Адаптація цього виразу українською може бути також: «Будь насторожі!», «Не лови гав!». При такому перекладі зберігається стилістичне значення, але національний колорит губиться. У даному прикладі використовується прийом модуляції як перекладацька стратегія.

Інший специфічний вираз іспанської мови – це приказка *Apurar el cáliz de la amargura*, яка означає «випити чашу до дна» або «стійко перенести всі страждання». Дослівний переклад українською мову звучить як: «Випити чашу гіркоти». Історія походження цього виразу відноситься до часів, коли на великодні вечері стародавні євреї випивали три чаші: чашу гіркоти, що символізує гіркоту єгипетського полону, чашу веселощів і чашу благословення.

Дана приказка стосується саме «чаші гіркоти», про яку Ісус у Гефсиманському саду благав Господа. У християнському світогляді «гірка чаша» – це символ страждань і негараздів, які людина повинна неодмінно випробувати. Цей вираз еквівалентний вислову «випити чашу до дна». За такого перекладу *amargura* перекладається прийомом конкретизації.

Національну специфіку складно відтворити українською мовою, також є іспанський вислів *Ser la carabina de Ambrosio* – «бути абсолютно марним». Цей вираз еквівалентний українському «П'яте колесо у возі». Цей вираз в іспанській мові містить власну назву (*Ambrosio*). Ця приказка з'явилася завдяки легенді про фермера, який жив у Севільї на початку XIX ст. Оскільки його фермерське господарство не процвітало, він втомився жити погано й вирішив податися в гори грабувати людей, озброївшись карабіном. Усі люди, яких він намагався грабувати, знали його як добру людину й сприймали все як жарт. Образ доброго бандита, який викликає сміх, неодноразово з'являвся в іспанських казках і легендах.

Розглянемо також особливості передачі українською мовою вислову *Ser más feo que Picio*. В українській мові немає еквіваленту, однак можна зустріти використання такого виразу, як «Дурний, як смертний гріх». В іспанській мові цей вислів використовується, коли необхідно підкреслити чийось потворність. В основу появи виразу покладена легенда про шевця, який жив у Гранаді в першій половині XIX ст. Нещасний швець був помилково засуджений до смерті, і, хоча указ про помилування прибув вчасно, занепокоєння й страждання, яких зазнав швець в очікуванні страти, стали причиною того, що в нього випало волосся й на обличчі з'явилися жахливі прищі та зморшки. Відкинутий суспільством через свої каліцтва, швець закінчив свої дні в глухому селі Сьєрра-Невади [3].

Дана приказка, відповідно, не лише виражає певне локальне значення, однак також розкриває ціннісні особливості іспанської ментальності – зокрема, ставлення до потворства, зовнішньої непривабливості. З одного боку, іспанці дуже цінують красу, у тому числі й зовнішню красу людини. З іншого боку, в історії походження приказки *Ser más feo que Picio* міститься елемент емпатії до людини, яка не винна в тому, що має огидну зовнішність. Відповідно, вилучення із перекладу такого виразу імені *Picio* порушить ціннісний план цієї приказки.

Цікавим прикладом також є приказка *tener más fama que Barceló ni en la mar*, яка означає «Більш знаменитий, ніж адмірал Барсело». Антоніо Барсело (1717 – 1797 рр.) – це й справді знаменитий іспанський корсар, який бився із Сарабськими піратами й англійцями на Середземному морі. Окрім того, він є винахідником канонерок. Військові подвиги адмірала принесли йому легендарну славу в усій Іспанії. Доцільним варіантом перекладу є дослівний переклад з елементом розширення (додаємо слово «адмірал»), а також надання перекладацького коментаря.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі розглянуті особливості перекладу іспанських прислів'їв та приказок, у яких виражені ключові цінності іспанської ментальності українською мовою. З'ясовано, що основні стратегії та прийоми перекладу іспаномовних прислів'їв та приказок включають еквівалентні та нееквівалентні прийоми перекладу. До еквівалентних способів перекладу паремій належать повний або частковий еквівалент. На межі еквівалентного та нееквівалентного способів перекладу лежить прийом створення псевдопаремії. До нееквівалентних способів перекладу, натомість, належать описовий переклад та калькування.

Як показав аналіз, найбільш вдалий переклад пареміологічних одиниць – це передача паремії мовою перекладача за допомогою використання її повного еквіваленту. Втім, виникає питання про те, у якому випадку більш важливою задачею перекладача є точне відтворення змісту та функцій прислів'я чи приказки, або ж збереження національного колориту, історичних чи культурних факторів.

У розділі аналізується проблема досягнення адекватності та еквівалентності при перекладі іспаномовних прислів'їв та приказок. Визначено, що переклад іспанських паремій, які містять національно-специфічні реалії, є складною справою, яка потребує від перекладача не лише професійних знань, але й широкого кругозору, обізнаності з культурою та цінностями країни, з мови якої він перекладає. Шляхом отримання точного перекладу, який передавав би не лише форму, але також і зміст, прагматичні та імпліцитні елементи висловлювання є урахування принципів еквівалентності та адекватності перекладу.

Окрім того, з'ясовано, що однією з проблем досягнення адекватності та еквівалентності перекладу іспанських паремій, які виражають ключові цінності іспанської ментальності, є їх лінгвокультурна специфіка. У розділі також розглянуті більш детально лінгвокультурні труднощі відтворення

ключових цінностей іспанської ментальності в іспаномовних прислів'ях та приказках при перекладі українською мовою. Визначено, що в деяких випадках важливо не лише відтворити функції, зміст паремії, однак також і національну її специфіку, культурно-марковані елементи й образи. Це важливо в контексті діалогу культур, адже, читаючи іспанські твори в перекладі, українці водночас знайомляться з іспанською культурою, цінностями іспанської ментальності. Якщо ж перекладач використовує повні чи часткові еквіваленти для перекладу іспанських прислів'їв та приказок, то український читач отримує українські паремії в іспанському за походженням тексті – це викликає питання з точки зору доцільності та адекватності саме такого прийому перекладу.

ВИСНОВКИ

Вивчення сутності приказки та прислів'я як форм народної творчості показало, що ці жанри не є ідентичними одне одному, хоча й мають багато спільних рис. Приказка визначається в роботі як жанр фольклорної прози, який являє собою короткий сталий образний вислів констатуючого характеру, що має одночленну будову, нерідко становить частину прислів'я, але без висновку, і вживається в переносному значенні.

Прислів'я ж визначається як мала форма народної поетичної творчості, короткий, ритмізований вислів, що несе узагальнену думку, висновок, іносказання з дидактичним ухилом. Відмінності прислів'я та приказки стосуються їх граматичної та стилістичної будови. Якщо прислів'я має закінчену думку та виражає загальне судження, то приказка – це короткий образний вислів, тобто судження часткового характеру. Спільними рисами прислів'я та приказки є лаконічність, влучність, афористичність, мудра думка чи цікаве спостереження як семантична основа приказки та прислів'я.

Часто прислів'я та приказки об'єднують під спільною назвою «паремія», яка позначає народні прислівні висловлення повчального характеру, оформлені за зразком синтаксично замкнених, відтворюваних і семантично цілісних речень, поетичних за формою, що узагальнено-образно виражають певні життєві закономірності, правила або істини. На сьогодні вчені зараховують паремії до системи фразеології національної мови. Відповідно, паремії належать до фразеології за функціональними ознаками (оцінна та експресивна функції), для них характерними є відокремлено-оформленість, стійкість структури та лексичного складу, що базується на їхній семантичній цілісності.

Прислів'я та приказки є не лише важливим елементом фольклору, однак також виразником народної мудрості, ключових цінностей національної ментальності. Менталітет відображає всю сукупність загальнолюдських та індивідуальних цінностей. Менталітет – це стійка

сукупність переваг і ситуація, яка виникла як система цінностей одного народу, він тісно пов'язаний з національним характером, що відображає духовне обличчя цього народу. У структурі менталітету виділяється три основних компоненти (емоційний, когнітивний і поведінковий) і ряд другорядних компонентів, що дозволяють всебічно відобразити особливості того чи іншого етносу. У мовному плані менталітет відбивається у фразеологічній системі мови, яка найкращим чином репрезентує особливості національного характеру, менталітету та основні цінності, властиві тому чи іншому народу.

Визначено, що на сьогодні в українському науковому лінгвістичному дискурсі відсутня достатня кількість праць, присвячених аналізу лінгвокультурних особливостей іспанських паремій та їх адекватного відтворення засобами української мови. На сьогодні вченими ще не вироблено єдиної системи паремій іспанської мови, яка розкривала б усі ключові цінності цього народу. У роботі також розглянуто основні ціннісні компоненти національного менталітету іспанців, до яких належать так звані «практичний гедонізм», шлюб та сім'я, діти та повага до старших, цінування дружби та, у той же час, підвищена емоційність.

У дослідженні визначено, що модель ціннісного плану іспаномовних приказок та прислів'їв у контексті вираження іспанської ментальності включає в себе два елементи – загальнолюдські та національно-специфічні цінності. Усі прислів'я та приказки також розділені на інтернаціональні прислів'я та приказки (до яких належать біблійні вислови, вислови та афоризми із літературних творів, давньогрецької мови та культури тощо), а також паремії, утворені на базі іспанської мови та культури. Останній тип іспанських паремій представлений у корпусі ілюстративного матеріалу дослідження є більш широко представленим.

Загальнолюдські цінності в іспаномовних приказках та прислів'ях включають такі цінності, як працьовитість, знання та розум, бережливість, скромність, здоров'я, багатство, правда, дружба, доброта, любов, сімейні

зв'язки та родина. Найбільш широко представлені такі загальнолюдські цінності, як «Сім'я», «Правда». Серед національно-обумовлених цінностей в іспаномовних приказках та прислів'ях виділені такі цінності, як суворість у вихованні дітей, повага до батьків, толерантність та терпимість до всіх людей, заощадливість, скромність, балакучість, демократичність, неквапливість стилю життя. Серед національно-специфічних цінностей найбільш широко представлені цінності «Заощадливість», «Неквапливість».

Ключові цінності іспанської нації здебільшого перемежуються з цінностями інших націй та народів. У той же час, національно-специфічні цінності іспанців відрізняються від цінностей інших народів, з огляду на історичні, кліматичні умови, традиції та унікальні риси менталітету.

Вивчення особливостей відтворення загальнолюдських та національно-специфічних цінностей іспанської ментальності в ході перекладу українською мовою показало, що основні стратегії та прийоми перекладу іспаномовних прислів'їв та приказок включають еквівалентні та нееквівалентні прийоми перекладу. До еквівалентних способів перекладу паремій належать повний або частковий еквівалент. На межі еквівалентного та нееквівалентного способів перекладу лежить прийом створення псевдопаремії. До нееквівалентних способів перекладу, натомість, належать описовий переклад та калькування.

Вважаємо, що найбільш вдалий переклад пареміологічних одиниць – це передача паремії мовою перекладу за допомогою використання її повного еквіваленту. Натомість, залишається невирішеним питання про те, у якому випадку більш важливою задачею перекладача є точне відтворення змісту та функцій прислів'я чи приказки, або ж збереження національного колориту, історичних чи культурних факторів.

Визначено, що переклад іспанських паремій, які містять національно-специфічні реалії, є складною справою, яка потребує від перекладача не лише професійних знань, але й широкого кругозору, обізнаності з культурою та цінностями країни, з мови якої він перекладає. Шляхом отримання точного

перекладу, який передавав би не лише форму, але також і зміст, прагматичні та імпліцитні елементи висловлювання є урахування принципів еквівалентності та адекватності перекладу.

Однією з проблем досягнення адекватності та еквівалентності перекладу іспанських паремій, які виражають ключові цінності іспанської ментальності, є їх лінгвокультурна специфіка. У розділі також розглянуті більш детально лінгвокультурні труднощі відтворення ключових цінностей іспанської ментальності в іспаномовних прислів'ях та приказках при перекладі українською мовою.

Доведено, що в деяких випадках важливо не лише відтворити функції, зміст паремії, однак також і національну її специфіку, культурно-марковані елементи й образи. Вивчення питання передачі іспанських ментальних ключових цінностей є важливим у контексті діалогу культур, адже, читаючи іспанські твори в перекладі, українці водночас знайомляться з іспанською культурою, основними цінностями іспанської ментальності. Якщо ж перекладач використовує повні чи часткові еквіваленти для перекладу іспанських прислів'їв та приказок, то український читач отримує українські паремії в іспанському за походженням тексті – це викликає питання з точки зору доцільності та адекватності саме такого прийому перекладу.

Відповідно, до перспектив подальших досліджень у цій сфері належить аналіз доцільності застосування стратегій одомашнення (використання українських паремій як еквівалентів іспанським), а також відчуження (калькування іспанських паремій при перекладі українською) при передачі ключових цінностей іспанської ментальності в ході перекладу іспаномовних прислів'їв та приказок засобами української мови. Окрім того, важливою задачею подальших досліджень з даного питання є вивчення особливостей перекладу іспанських паремій у художньому, публіцистичному дискурсі та інших типах іспаномовних текстів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авксентьев Л. Г. Фразеологична единиця як предмет фразеології та її основні ознаки // Мовознавство. – К.: Либідь, 1979. – №5. – С. 13–17.
2. Алексеєва А. В. Відображення національного характеру в пареміях української та англійської мов / А. В. Алексеєва // Молоді фахівці – майбутнє науки: Зб. статей. Випуск 3. – Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, – 2012. – С. 15-19.
3. Алефіренко Н. Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка: учебное пособие / Н. Ф. Алефіренко. – М.: Флинта, 2010. – 288 с.
4. Алефіренко Н. Ф. Фразеология и паремиология: [учеб. пособ. для бакалавр. уровня филол. образ.] / Н.Ф. Алефіренко, Н. Н. Семененко. – М.: Флинта: Наука, 2009. – 344 с.
5. Балахтар В. В., Балахтар К. С. Адекватність та еквівалентність перекладу / В. В. Балахтар, К. С. Балахтар // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.confcontact.com/20110531/fk-balahtar.htm>
6. Баррос А., Утрерас А., Мошноріз М. М. Паремії української, португальської та іспанської мов. Вінницький національний технічний університет. <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2016/paper/download/495/1118>
7. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации А. Д. Белова. – Киев, 2003. – 304 с.
8. Библер В. С. От наукоучения – к логике культуры. Два философских введения в XXI век. / В. С. Библер. – М.: Политиздат, 1991. – С. 289.
9. Вальцев С. В. Подходы к изучению структуры менталитета / С. В. Вальцев // Проблемы современной науки и образования. – 2012. – №4(4). – С. 1–4.

10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [упоряд. та гол. ред. В. Т. Бусел]. – Ірпінь: Перун, 2009. – 1736 с.
11. Виноградов В. С. Введение в переводоведение. – М.: Издательство ИОСО РАО, 2001. – 224 с.
12. Виноградов В. С. Грамматика испанского языка: [учеб.пособ. для ин-тов и фак-тов иностр. яз.] / В. С. Виноградов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М.: Высшая школа, 2003. – С. 244.
13. Гаврилова В. В. Теоретичні засади вивчення паремій / В. В. Гаврилова // Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Сер.: Філологічні науки. – 2015. – Вип. VII. – С. 11-20.
14. Гаврин С. Г. Фразеология современного русского языка (в аспекте теории отражения): [учеб. пособ. для филологов] / С. Г. Гаврин. – Пермь: Перм. гос. ун-т., 1974. – 269 с.
15. Гресько В. В. Менталітет як основний психологічний чинник збереження та розвитку українського суспільства / В. В. Гресько // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки. – 2017. – Вип. 1(1). – С. 44-48.
16. Дмитренко М. Крилата енциклопедія українського народу // Українська мова та література, 2000. – Ч.3. – С. 4-10.
17. Дуденко О. В. Номінативна та комунікативна природа українських паремій: автореф. дис. ... к. філол. н.: 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Дуденко. – К., 2002. – 19 с.
18. Закревська Я. В. Прислів'я // Українська мова: енциклопедія. – К.: Українська енциклопедія, 2000. – С. 530.
19. Комиссаров В. Н. Теория перевода / В. Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с.
20. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Волгоград: Перемена, 2002. – 477 с.
21. Козловский В. В. Понятие ментальности в социологической перспективе / В. В. Козловский; под. ред. В. Д. Виноградова,

В. В. Козловского // Социология и социальная антропология: Межвуз. сб. – Санкт-Петербург, 1997. – С. 32–56.

22. Копыленко М. М. Основы этнолингвистики. – Алматы: Евразия, 1995. – 180 с.

23. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад): Підручник / І. В. Корунець. – Вінниця: «Нова Книга», 2003. – 448 с.

24. Костик Є. Особливості перекладу англійських пареміологічних одиниць у прислів'ях та приказках // Теоретична і дидактична філологія. – Випуск 20, 2015. – С. 250-257.

25. Кузнецова А. В. Национальный менталитет: историко-методологический аспект / А. В. Кузнецова // Вестник ТИСБИ. – Нижнекамск, 2011. – С. 1–7.

26. Латышев Л. К. Перевод: проблемы теории, практики и методики преподавания / Л. К. Латышев. – М.: Просвещение, 1988. – 159 с.

27. Левицкая Т. Р., Фитерман А. М. Теория и практика перевода с английского языка на русский. – М.: Издательство литературы на иностранных языках, 1963. – 123 с.

28. Локтев С. П. Этнокультура Испании. – Пятигорск: ПГЛУ, 2009. – 120 с.

29. Лотоцька О. Особливості перекладу мовних реалій як одиниць безеквівалентної лексики (на основі англомовних прозових творів О. Генрі) / О. Лотоцька // Мандрівець. – 2012. – № 3. – С. 72-74.

30. Малько В. С. Частотность употребления испанских пословиц и поговорок, описывающих внешность человека. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/81243989.pdf>

31. Мальцева Д. Г. Страноведение через фразеологизмы: уч. пос. / Д. Г. Мальцева. – М.: Высшая школа, 1991. – 106 с.

32. Мішкур В. Г. Новітні дослідження паремій з анімалістичним компонентом у сучасній іспаністиці / В. Г. Мішкур // Науковий вісник

кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія. – 2011. – Вип. 23. – С. 135-140.

33. Пазяк М. М. Українські прислів'я та приказки: проблеми пареміології та пареміографії / М. М. Пазяк. – К.: Наук. думка, 1984. – 203 с.

34. Плотникова, А. В. Обращение к национальному менталитету и национальной системе ценностей как средства речевого интеллектуального и эмоционального воздействия на общественное сознание в инаугурационных речах президентов США / А. В. Плотникова // Политическая лингвистика – Пятигорск, 2012. – №1. – С. 1–7.

35. Путова И. Н. Этнокультурные особенности испанских паремий с топокомпонентом: дисс. ... канд. филолог. наук: 10.02.05 / И. Н. Путова. – Воронеж, 2009. – 197 с.

36. Раульф У. Предисловие к сборнику «История ментальностей. К реконструкции духовных процессов» / У. Раульф // История ментальностей и историческая антропология: зарубежные исследования в обзорах и рефератах. – Москва: РГГУ, 1996. – 256 с.

37. Ройзензон Л. И. Лекции по общей и русской фразеологии / Л. И. Ройзензон. – С.: 1973. – 221 с.

38. Савенкова Л. Б. Русские паремии как функционирующая система: автореф. дис. ... д.филол. н.: 10.02.01 «Українська мова» / Л. Б. Савенкова. – Ростов на Дону, 2002. – 21 с.

39. Саєвич І. Г. Теорія картини світу: ключові поняття / І. Г. Саєвич // Лінгвістика. – 2012. – № 2. – С. 18-28.

40. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О.О. Селіванова. – П.: Довкілля-К, 2006. – 716 с.

41. Телия В. Н. Русская фразеология: семантический, прагматический, лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М., 1996. – 288 с.

42. Толстая С. М. Стереотип в этнолингвистике // Речевые и ментальные стереотипы в синхронии и диахронии / С. М. Толстая. – М., 1995. – С. 124-127.

43. Федоров А. В. Основы общей теории перевода / А. В. Федоров. – М., 2002. – 416 с.
44. Фесенко Т. А. Концептуальные основы перевода / Т. А. Фесенко. – Тамбов: ТГУ, 2001. – 124 с.
45. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука. – 2. вид. І доп. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
46. Цивьян Т. В. Предисловие / Т. В. Цивьян // Паремнологические исследования: [сб. статей]. – М.: Главная редакция восточной литературы, 1984. – С. 485.
47. Шанский Н. М. Фразеология современного русского языка: [учеб. пособ.] / Н. М. Шанский. – 4-е изд., испр. и доп. – СПб.: Спец. л-ра, 1996. – 192 с.
48. Шевченко И. С. Герменевтический аспект перевода как вторичной метакоммуникации И. С. Шевченко // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – Харків: Константа. – 2003. – Вип. 609. – С.7-11.
49. Энциклопедический словарь – справочник лингвистических терминов и понятий / [уклад. Тихонов А. Н. и др.]. – М.: ФЛИНТА, 2014. – 840 с.
50. Baroja J. C. Los judíos en la España moderna y contemporánea / J. C. Baroja. – Madrid: AKAL, 1986. – 557 p.
51. Čermák F. Idiomatika a frazeologie češtiny / F. Čermák. – Praha, 1982. – 271 s.
52. Colonne G. Historia de la destrucción de Troya / G. de la Colonne. – Madrid: AKAL, 1996. – 392 p.
53. Fulgosio F. Crónica de la provincia de Zamora / F. Fulgosio. – Madrid: Ed. Rubio, Grilo y Vitturi, 1869. – 80 p.
54. Mlacek J. Slovenská frazeológia / J. Mlacek. – Bratislava, 1984. – 160 s.
55. Rivera Martínez E. País de Jauja / E. Rivera Martínez. – Lima: La Voz Ediciones, 1993. – 515 p.

56. Savin P. Phraseology as Autonomous Linguistic Discipline / P. Savin // Linguistic and Literary Broad Research and Innovation. – Bucharest: 2010. – № 1. – P. 60–73.

57. The New Encyclopedia Britannica. Proverb. – Chicago: Encyclopedia Britannica. – 1994. – Vol. 9. – 749 p.

58. Woodrow R. Babilonia, Misterio Religioso / R. Woodrow. – Barcelona: Ed. Clie, 2008. – 263 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

59. Іспанські прислів'я та приказки: Збірник. / Перекл. з ісп. М. Литвинець. – К.: Дніпро, 1980. – 110 с.

60. Испанско-русский фразеологический словарь / [сост.: Э. И. Левинтова, Е. М. Вольф, М. А. Мовшович, И. А. Будницкая; под. ред. Э. И. Левинтовой]. – М.: Русский язык, 1985. – 1074 с.

61. Bartolomé Suárez A. Aforismos, giros y decires en el habla montañesa / A. Suárez Bartolomé. – Universidad de Cantabria, 1993. – 250 p.

62. Cantera Ortiz de Urbina J. Diccionario de fraseología española: locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español / Cantera Ortiz de Urbina J., Gomiz Blanco P. – Madrid: Abada Editores, 2007. – 650 p.

РЕЗЮМЕ

El tema de la tesis es "Valores clave de la mentalidad española y su reproducción en la traducción (basado en adagios y proverbios)".

Se determina que en la actualidad en el discurso científico-lingüístico ucraniano no existe un número suficiente de trabajos dedicados al análisis de los rasgos lingüísticos y culturales de las paremias españolas y su adecuada reproducción mediante la lengua ucraniana. Hasta la fecha, los académicos no han desarrollado un solo sistema de paremias del idioma español que revele todos los valores clave de este pueblo. La tesis también examina los principales componentes de valor de la mentalidad nacional española, que incluyen el llamado "hedonismo práctico", el matrimonio y la familia, los hijos y el respeto por los mayores, el aprecio por la amistad y, al mismo tiempo, una mayor afectividad.

El estudio encontró que el modelo de valor de las paremias españolas en el contexto de la expresión de la mentalidad española incluye dos elementos: valores universales y nacionales específicos. Todas las paremias se dividen en paremias internacionales, así como paremias formadas sobre la base de la lengua y la cultura españolas. Este último tipo de paremias españolas se presenta en el cuerpo de material de investigación ilustrativo que está más ampliamente representado.

El objetivo de la tesis de maestría es estudiar las peculiaridades de la reproducción de los valores españoles que surgen cuando se traducen al ucraniano.

De acuerdo con el objetivo establecido, las siguientes tareas deben resolverse en la investigación:

- 1) aclarar el concepto de "proverbios y adagios" en las obras de lingüistas nacionales y extranjeros;

- 2) considerar la doctrina de los valores clave de la mentalidad nacional en los trabajos de los lingüoculturólogos;

- 3) investigar la recepción científica de la cuestión de los valores de la mentalidad española en paremias españolas;
- 4) distinguir valores condicionados universales y nacionales en adagios y proverbios españoles;
- 5) construir un modelo del plan de valores de los adagios y proverbios españoles en el contexto de la expresión de la mentalidad española;
- 6) identificar las estrategias y técnicas básicas para traducir adagios y proverbios en español;
- 7) delinear el problema de lograr adecuación y equivalencia en la traducción de proverbios y adagios españoles;
- 8) analizar las dificultades lingüísticas y culturales de reproducir los valores clave de la mentalidad española en proverbios y adagios españoles al traducir al ucraniano.

El primer título examina los fundamentos teóricos del estudio de las paremias españolas desde el punto de vista de la lingüoculturología: aclara el concepto de "adagios y proverbios" en los trabajos de lingüistas nacionales y extranjeros, considera los valores clave de la mentalidad nacional en las obras de lingüoculturólogos, así como la cuestión de los valores de la mentalidad en paremias españolas.

El segundo título está dedicado al análisis de la estructura de valores en los adagios y proverbios en español, así como a la construcción de un modelo del plan valorativo de adagios y proverbios españoles en el contexto de la expresión de la mentalidad.

El tercero título contiene el análisis de la traducción y el estudio de las principales estrategias y técnicas de traducción de paremias del español al ucraniano. El título también analiza el problema de lograr la adecuación y equivalencia en la traducción e identifica las dificultades lingüísticas y culturales de reproducir los valores clave de la mentalidad español en paremias españolas al traducir al ucraniano.